

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Tutkija-kehittäjän roolia etsimässä

Kohtaamisia sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä

Saara Pesonen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (90 op)

04 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Saara Pesonen	Sivumäärä 67 ja 10 liitesivua
Työn nimi Tutkija-kehittäjän roolia etsimässä - Kohtaamisia sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak)	
Tiivistelmä <p>Pian opintojeni alettua liityin mukaan Transforces-hankkeeseen (nykyisin ryhmä, mutta puhun siitä työssäni hankkeena), jonka alkutaipaleen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja havainnoinnissa olin mukana. Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) tilasi opinnäytetyöni, jonka tarkoituksena oli toimia yhteisöpedagogien käsikirjana sukupuolien moninaisuuden kohtaamiseen. Opinnäytetyön teko-prosessin edetessä tulokulma työlleni kuitenkin muuttui ja tarkastelun kohteeksi vaihtui oma tutkija-kehittäjän roolini sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä, jossa kohtaamisilla oli suuri merkitys. Pyrin tutkielmani avulla löytämään vastauksia siihen, miten edistän sensitiivisiä kohtaamisia ja yhdenvertaisuutta ja miten löydän oman roolini tutkijana, kehittäjänä ja kouluttajana sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä ja mahdollisesti myös muissa konteksteissa. Työ on suunnattu yhteisöpedagogeille tai vastaavan alan ihmisille, ja sen tarkoituksena on antaa ohjeita ja jakaa oppimiskokemuksia, jotka toivottavasti helpottavat kohtaamisia ja vastaavanlaisen tutkimuksen tekoa.</p> <p>Opinnäytetyöni tärkein tulkintatapa on kertomuksen tutkimus. Sillä on vaikutusta niin haastatteluihin kuin koko opinnäytetyöhönkin. Hyödynnän työssäni myös laadullista ja toimintatutkimuksellista otetta. Aineistonkeruumenetelminä käytin osallistuvaa havainnointia, jonka suoritin pääosin Transforces-hankkeessa, kenttäpäiväkirjaa, jota pidin osallistuvan havainnointini aikana, haastattelupäiväkirjaa, jota kirjoitin haastatteluprosessin ollessa käynnissä sekä kokemusasiantuntijoille ja alan ammattilaisille pitämiäni teemahaastatteluja. Aineiston analyysi kulkee mukana koko opinnäytetyöni ajan, joten sille ei ole olemassa erillistä lukua.</p> <p>Sukupuolien moninaisuutta kuvaava kieli elää ja muokkautuu jatkuvasti. Opinnäytetyöni liitteenä on ajankohtainen lista tämän hetkisestä terminologiasta, jota käytän tutkielmassani. Tutustuin terminologiaan osallistuvan havainnoinnin ja aiheesta kirjoitetun teoretiedon avulla, mutta parhaimmat oppini sain haastatteluista. Niiden avulla löysin väyliä, joista sanastoa saattoi opiskella. Opinnäytetyössäni on kolme haastattelua: kokemusasiantuntijan, nuorisotyönohjaaja/kokemusasiantuntijan ja työnohjaaja/kouluttajan. Haastattelupäiväkirjani avulla kerron niistä haasteista, joita tämän kaltaisen tutkimuksen tekoon saattaa liittyä.</p> <p>Kerron työssäni kolmesta pitämästäni koulutustilaisuudesta, joiden tarkoituksena on kehitysideoineen tarjota muissa konteksteissa hyödynnettäviä malleja, joita voi kehittää. Dialogisuudella ja vuorovaikutuksella on paljon merkitystä niin koulutustilaisuuksissa kuin koko oppimispolullani, jonka kuvaus opinnäytetyöni on. Jos lähtisin tekemään vastaavanlaista tutkimusta uudestaan, valitsisin yhdeksi menetelmäksi taistelevan tutkimuksen. Haasteista huolimatta oman roolini etsiminen ja löytäminen juuri tämän kaltaisen opinnäytetyön kautta on ollut palkitsevaa ja uskon työlläni olevan merkitystä myös muille.</p>	
Asiasanat Kohtaaminen Moninaisuus Narratiivisuus Sensitiivisyys Sukupuoli Yhdenvertaisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Saara Pesonen	Number of Pages 77
Title Researcher seeking the role of developer - Encounters within the framework of gender diversity	
Supervisor(s) Merja Kylmäkoski	
Subscriber and/or Mentor Humak University of Applied Sciences	
Abstract <p>Shortly after beginning my studies I joined the Transforces project, (currently a group, but I will be referring to it as a project in this study) in which I was part of in the initial phases of planning, observing and implementation. The study was commissioned by Humak university of applied sciences, the purpose of which was to work as a manual for community educators on encounters in gender diversity. During the research process, the angle for my study changed however, and the focus of the study became my own role as researcher-developer within the framework of gender diversity, in which encounters were of great importance. The aim of the study is to find answers so as to discover how to promote sensitivity within encounters, as well as equality and how to find my own role as researcher, developer, and educator within the context of gender diversity, and possibly within other contexts as well. The study is aimed at providing guidance for community educators and others working within the same field, as well as sharing learning experiences which hopefully will facilitate encounters and further research.</p> <p>The most important tool for interpreting my study is narrativity. It affects the interviews as well as the research as a whole. I made use of qualitative and practice-based approaches. The data was collected by participating and observing. Through participation, I was able to make observations, which were conducted primarily within the Transforces project, as well as through keeping a field diary. The field diary was written based on my participation and observations of the project. In addition to this, I also maintained an interview diary, which I kept during the interview process and finally, with interviews conducted with professionals in the field. The analysis runs along the entire study, so there is no separate chapter dedicated to it.</p> <p>The language around gender diversity is alive and constantly adapting. In my study there is a glossary of current terminology, which I make use of in the study. I became acquainted with the terminology through my participation and observations. This familiarity was developed further by reading theory written on the subject, but I found the most important lesson was through the interviews I conducted. Through the interviews I found ways with which to study the vocabulary further. I interviewed three subjects in my study: two experts by experience, including a youth work supervisor, in addition to a supervisor developer. With the help of my interview diary I will discuss the challenges that can arise with conducting this type of research.</p> <p>In my study I will discuss the three workshops that I implemented. Their purpose is to develop models to be used in other contexts, which can further be developed. Dialogue and interaction play an important role in the workshops. I found this to be beneficial in my whole learning process, and the study is a reflection of this. If I were to conduct another similar type of research, I would choose radical research as one of my approaches. Despite the challenges, searching for and finding my own role through this type of research has been rewarding. I believe my work will be of relevance to others as well.</p>	
Keywords Encounter Diversity Narrativity Sensitivity Gender Equality	

SISÄLLYS

1	ALKUSANAT	5
2	TUTKIMUSMENETELMIEN ESITTELY	7
2.1	Laadullinen tutkimus osana opinnäytetyötä	7
2.2	Toimintatutkimuksellinen ote osana opinnäytetyötä	9
2.3	Kertomuksen tutkimus opinnäytetyön tulkintatapana	10
3	AINEISTONKERUUMENETELMIEN ESITTELY	12
3.1	Osallistuva havainnointi	12
3.2	Kenttäpäiväkirja ja haastattelupäiväkirja	13
3.3	Teemahaastattelut	14
4	TRANSFORCES-HANKE	16
4.1	Lyhyt katsaus sukupuolien moninaisuuteen	16
4.2	Transforces-hankkeen esittely	18
4.3	Oma roolini Transforces-hankkeessa	18
5	KOULUTUKSET	20
5.1	Koulutus yhteisöpedagogiopiskelijoille	20
5.2	Koulutus maahanmuuttajaisille	26
5.3	Koulutus Espoon moniammatilliselle työryhmälle	31
6	HAASTATTELUT	33
6.1	Kokemusasiantuntija henkilö 32v	35
6.2	Kokemusasiantuntija/kirkon nuorisotyönohjaaja Mio Kivelä	38
6.3	Työnohjaaja/kouluttaja Juha Kilpiä	42
6.5	Haastattelupäiväkirja	46
7	HAVAINNOIJA, KOULUTTAJA, TUTKIJA JA KEHITTÄJÄ – OPPIMISPOLKUNI RAKENTUMINEN	54
7.1	Dialogisuus ja vuorovaikutus osana oppimispolkuani	54
7.2	Oman roolin etsiminen ja löytäminen	56
7.3	Tuloksia, johtopäätöksiä ja kehitysideoita	59
8	LOPPUSANAT	63
	LÄHTEET	64
	LIITTEET	68

1 ALKUSANAT

Jos vastaasi kävelee henkilö, jonka sukupuolesta et ole varma, noudata seuraavia ohjeita:

1. Älä huolestu
2. Jatka elämää (Korhonen 2014).

Aloittaessani yhteisöpedagogin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnot en ollut kiinnittynyt työelämään, vaan toimin kotiäitinä. En siis lähtenyt tekemään opinnäytetyöstäni kehittämistehtävää työpaikalleni, vaan halusin löytää aiheen, jossa voisin edistää minulle tärkeitä ihmisten välistä yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia. Pian opiskelutoverini kautta löytyikin Transforces-hanke (nykyisin Transforces-ryhmä, mutta puhun opinnäytetyössäni hankkeesta), jonka toimintaa pääsin suunnittelemaan, toteuttamaan ja havainnoimaan. Transforces-hanke, johon kuuluvien ryhmätapaamisten alkuperäinen nimi oli TRANSformers2016, tarjosi minulle mahdollisuuden havainnoida ja tutkia sukupuolien moninaisuutta ja osallistua myös itse transihmisille ja heidän läheisilleen ja liittolaisilleen tarkoitetun toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) tilasi opinnäytetyöni, jonka alkuperäisenä tarkoituksena oli toimia käsikirjana yhteisöpedagogeille sukupuolien moninaisuuden kohtaamiseen. Työn tekoprosessin aikana tulokulmani kuitenkin muuttui ja tarkastelun kohteeksi muodostui oma roolini tutkijana, kehittäjänä ja kouluttajana sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä. Opinnäytetyöni kertoo narratiivisella otteella niistä vaiheista, jotka johtivat näkökulman muutokseen, ja niistä tuloksista, mitä tämän kaltaisella tutkimuksella saavutettiin. Keskiössä ovat seuraavat tutkimuskysymykset, joihin pyrin tutkielmallani vastaamaan:

1. Miten edistän sensitiivisiä kohtaamisia ja yhdenvertaisuutta?
2. Miten löydän ja määrittelen oman roolini tutkijana, kehittäjänä ja kouluttajana sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä?

Sukupuolien moninaisuus ja transihmisten oikeudet ovat olleet viime aikoina paljon esillä niin mediassa kuin kirjallisuudessakin. Translain epäkohdat ja sukupuolinormatiivisen toiminnan epätasa-arvoisuus puhuttelevat ja koskettavat. On tärkeää, että sukupuolien moninaisuudesta puhutaan ääneen ja se saa an-

saitsemaansa hyväksyntää yhteiskunnassamme. Opinnäytetyössäni sukupuolien moninaisuus toimii lähinnä viitekehyksenä tutkimukselleni. Tärkeämmässä roolissa ovat kohtaamiset, joihin pyrin antamaan työssäni ohjeita. Kohtaamisten suurin merkitys avautuu tekemissäni haastatteluissa, joissa kerron sukupuolien moninaisuuden kokemusasiantuntijoiden ja aiheen parissa työskentelevien tarinat. Yksi haastateltavistani, työnohjaaja/kouluttaja Juha Kilpiä, on ajoittain toiminut mentorinani oman oppimispolkuni varrella, ja käytän hänen kirjaansa ”Nimestä minut tunnet” (Kilpiä 2015.) lähdemateriaalinani. Hänen mukaansa sukupuolien moninaisuudesta on tehty jonkin verran tutkimuksia, mutta sellaisille, joiden tulokulma on positiivinen, olisi tarvetta enemmän. Transforces-ryhmä järjesti maaliskuussa 2016 upean Transforces On Stage -esitystaidekokonaisuuden (Kempainen 2016.), jonka kautta transihmiset saivat ääntään kuuluville. Transnäkyvyyden, transhyvinvoinnin ja sukupuolen moninaisuuden puolesta puhuvan ja toimivan aktivistiryhmän toiminnasta on valmisteilla opinnäytetyö. Sillä, että sain havainnoida ryhmää sen alkuvaiheessa, oli oman opinnäytetyöni sisällön kannalta suuri merkitys.

Tutkimusta tehdessä tulisi muistaa, miksi sitä tehdään, minkälaisiin lähtökohtiin se kiinnittyy, kuka tutkimusta tekee ja kuka sitä saa tehdä, kuka siitä hyötyy, mitä tieto on ja mitä tutkimuksen yhteiskuntasidokset ovat sekä mitä niiden pitäisi tarkoittaa (Ryynänen 2016). Opinnäytetyöni on tehty yhteisöpedagogeille tai vastaavan alan ihmisille, jotta he saisivat työvälineitä kohtaamisiin sukupuolien moninaisuuden viitekehyyksessä sekä mahdollisesti myös muissa konteksteissa. Itsereflektion, omien onnistumisieni ja epäonnistumisieni analyysin kautta voi ymmärtää niitä haasteita, joihin tutkija-kehittäjän oppimispolun varrella saattaa törmätä. Jakamalla oppimiskokemukseni helpotan mahdollisesti muiden matkaa. Toivon myös edistävänä omalta osaltani yhdenvertaisuuden toteutumista tarjoamalla mahdollisuuden tutustua sukupuolien moninaisuuteen liittyviin havaintoihini ja haastatteluihini, jotka toivottavasti herättävät ajatuksia ja kiinnostusta ottaa aiheesta lisää selvää. Vaikka toimialan kehittämisen näkökulma jääkin työssäni vähemmälle ja keskityn ennen kaikkea itsensä kehittämisen teemaan, teen henkilökohtaisesta oppimisen ja kehittymisen prosessistani näkyvän ja annan siten muille työkaluja oppia ja kehittyä rinnalla.

Opinnäytetyössäni on alku- ja loppusanojen lisäksi kuusi lukua. Luvuissa 2 ja 3 esittelen tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmiä. Niistä tärkein on kertomuksen tutkimus, jolla on merkittävä vaikutus haastattelutarinoissa, mutta myös koko opinnäytetyössä. Luvussa 4 kerron enemmän Transforces-hankkeesta ja luon lyhyen katsauksen sukupuolien moninaisuuteen teorian tiedon valossa. Tarkastelen myös omaa rooliani Transforces-hankkeen osallistuvana havainnoijana/tutkijana. Luvussa 5 kerron kolmesta suunnittelemani ja toteuttamastani koulutustilaisuudesta. Niiden tarkoituksena on tarjota koulutusmalleja, joita voi hyödyntää myös muissa konteksteissa. Kerron niissä myös sellaisista kehittämisen tekijöistä, joiden avulla malleista on mahdollista luoda toimivampia. Luvussa 6 on kolme haastattelutarinaa sekä haastattelupäiväkirja, jonka kautta on helpompaa ymmärtää niitä haasteita, joita tämän kaltainen opinnäytetyöntekoprosessi saattaa sisältää. Luvussa 7 pohdin oman oppimispolkuni rakentumista: olenko kouluttaja, tutkija, kehittäjä, en mikään näistä vaiko niitä kaikkia. Pohdin myös dialogisuuden ja vuorovaikutuksen merkitystä tutkimustyön tekemisen eri vaiheissa sekä esittelen tuloksia, johtopäätöksiä ja kehitysideoita. Kehitysideoista tärkeimpänä mainitsen taistelevan tutkimuksen hyödyntämisen vastaavanlaisen opinnäytetyön tekemisessä jatkossa. Opinnäytetyössäni ei ole varsinaista aineiston analyysilukua, koska kertomuksen tutkimus opinnäytetyön tulkintatapa mahdollistaa aineiston jatkuvan analyysin koko tutkimuksen ajan.

2 TUTKIMUSMENETELMIEN ESITTELY

Opinnäytetyöni aineistonkeruussa hyödynsin laadullista ja toimintatutkimuksellista otetta, jotka täydensivät toisiaan. Esittelen ne erillisinä, jotta kokonaiskuva olisi selkeämpi. Näkökulmani käsittelemääni materiaaliin on narratiivinen. Analysoin materiaalia, ennen muuta tekemiäni haastatteluja, kertomuksina.

2.1 Laadullinen tutkimus osana opinnäytetyötä

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruussa käytän sellaisia menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle kohdettaan. Aineistonkeruun muotoja ovat mm. haastattelut

ja havainnointi sekä päiväkirjat tai muu arkipäivän tilanteissa syntynyt materiaali. Palaan niihin tarkemmin luvussa 3. Tutkiva työote näkyy vuorovaikutteisten tilanteiden rakentamisena. Niiden tulokset perustuvat luottamuksellisen kontaktin avulla saatuihin tuloksiin. Laadullinen tutkimus on prosessorientoitunutta: aineistonkeruun yksi väline on tutkija itse. Aineistoon valitut näkökulmat ja saadut tulkinnat kehittyvät tutkimusprosessin edetessä koko ajan. Lähestymistapa edellyttää tutkijalta oman tietoisuuden kehittymistä ja uuden oppimisen omaksumista. Kuvaan opinnäytetyössäni omaa oppimispolkuani pyrkiessäni ymmärtämään sukupuolien moninaisuutta ja sen ilmenemismuotoja. Matka tällä polulla jatkuu edelleen. (Heikkinen 2007, 70-73.)

Kun laadullista tutkimusaineistoa analysoidaan, on tutkijalla itsellään tärkeä rooli aineiston aktiivisena analysoijana ja tulkitsijana. Perustelen valintoja koko opinnäytetyöntekoprosessin ajalta: mitä varten aineisto on kerätty? Mitä aineistosta haetaan ja miksi se on kerätty? Mikä on tutkijan suhde teoriaan? Pyrin opinnäytetyössäni vastaamaan näihin kysymyksiin ja perustelemaan, miksi juuri tällaiselle työlle on tarvetta. (Eskola 2007, 159-163.)

Teemahaastattelujen ja havaintoaineiston analyysi liittyvät olennaisena osana laadulliseen tutkimusotteeseen opinnäytetyössäni. Teemahaastattelujen aineiston analyysissä voidaan katsoa olevan neljä vaihetta:

1. Aineiston järjestäminen teemoittain
2. Aineiston järjestäminen uudestaan
3. Varsinainen analyysi
4. Tärkeimpien kohtien poimiminen aineistosta

Olen rakentanut tekemistäni haastatteluista case-kertomuksia, joiden kautta haastateltavan oma ääni pääsee kuuluville. Olen siis pyrkinyt tulkitsemaan mahdollisimman vähän, mutta poimimaan silti olennaisen sisällöstä. Puhtaaksi kirjoitetut haastattelut käsitellään luvussa 6. (Emt., 169-173.)

Havainnointiin ja osallistumiseen perustuvan tutkimusotteen analyysi ei poikkea paljoakaan teemahaastattelujen analyysistä. Osallistumisen kautta tekemiini havaintoihin perustuva tieto kertoo henkilökohtaisista tutkimuskokemuksistani. Omaa rooliani voisi siis verrata tulkkiin, joka tulkitsee kokemuksiaan työnsä luki-joille. (Grönfors 2001, 137-139.) Litterointi, teemoittelu ja tyypittely liittyivät myös

olennaisina aineiston analyysitapoina tutkimukseeni. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitetun tai videoidun haastatteluaineiston muuntamista puheesta tai kuvasta tekstiksi (Ruusuvoori 2010, 424). Teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esiin teemoja, jotka valaisevat tutkimusongelmaa. Aineistosta eritellään erilaisia aiheita, joita poimimalla ja tiivistämällä saadaan aikaan tiivistettyjä kertomuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 175-176.) Kun aineistoa tyypitellään, aineisto ryhmitellään selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Tyypittely vaatii kuitenkin onnistuakseen teemoittelua. (Emt., 182.) Palaan em. analyysimenetelmien kautta saavutettuihin tuloksiin luvussa 7.3.

2.2 Toimintatutkimuksellinen ote osana opinnäytetyötä

Toimintatutkimus luokitellaan usein laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi, mutta se ei ole vain sitä. Toimintatutkimuksessa voidaan laadullisesta tutkimuksesta poiketen käyttää myös määrällisiä tiedonhankintamenetelmiä. Enemmän kuin varsinainen tutkimusmenetelmä toimintatutkimus on lähestymistapa tai asenne, jossa pyritään tutkimuksen avulla toiminnan kehittämiseen. (Heikkinen 2006, 36-37.) Opinnäytetyössäni laadullinen ja toimintatutkimuksellinen ote tukevat ja täydentävät toisiaan, enkä halua lokeroida työtäni ainoastaan jompaankumpaan.

Tutkimus hahmotetaan usein johdonmukaisesti eteneväksi prosessiksi, mutta toimintatutkimus poikkeaa tästä: tutkimus alkaa jonkin yksityiskohdan ihmettelystä ja toiminnan reflektioivasta ajattelusta, mikä johtaa laajempiin ja yleisempiin kysymyksiin. Tutkimus on kuin sykli, jonka vaiheet vuorottelevat kehämäisesti. Oman opinnäytetyöni aineistonkeruun näkökulmasta tämä tarkoitti sitä, että olin mukana kehittämässä transihmisille tarkoitettua ryhmää, jonka toimintaa kokeiltiin käytännössä. Havainnoin käytännön toteutumista ja keräsin siitä aineistoa. Sen jälkeen toimintaa arvioitiin ja kehitettiin edelleen. Ryhmä oli vain yksi materiaalinlähteistäni, mutta sovelsin toimintatutkimuksellista otetta juuri siihen. Syklin alkamista on vaikea paikantaa. Transforces-hankkeen ryhmäpaamisten kohdalla olin itse mukana jo suunnitteluvaiheessa, mutta olisin yhtä hyvin voinut liittyä mukaan toiminnan ollessa jo käynnissä tai uudelleentestaa-

misvaiheessa, jolloin syklin alkamista olisi hankalampi hahmottaa. (Emt., 78-79.)

Toimintatutkimus voidaan jakaa toiminnan laajuuden mukaan viiteen analyysitasoon: 1. yksilö, 2. ryhmä, 3. ryhmien väliset suhteet, 4. organisaatio ja 5. alueellinen verkosto. Analysoin opinnäytetyössäni aineistoa toimintatutkimuksellisella otteella lähinnä yksilötasolla: havainnoin ryhmän toiminnan lisäksi omaa toimintaani ja pidin päiväkirjaa. Tutkimukseni tärkeä painopiste on omissa kokemuksissani, ajatteluprosessissani ja oppimisessäni. (Emt, 16-17.)

2.3 Kertomuksen tutkimus opinnäytetyön tulkintatapana

Matti Hyvärisen mukaan kertomus voi olla esimerkiksi elämäkerta tai haastattelusta tai ryhmäkeskustelusta esiin nouseva muistelmä. Sen tutkimusta kutsutaan narratiiviseksi, mutta samoin kuin Hyvärinen, puhun itsekin opinnäytetyössäni kertomuksen tutkimuksesta. Tämä kertomuksen tutkimus toimii yhtenä opinnäytetyöni lähestymistapana. Esimerkiksi haastatteluita tulkitseen selkeästi kertomuksen tutkimuksen keinoin. Kertomuksen tutkimus vaikuttaa taustalla myös koko oppimispolkuni kuvaukseen. (Hyvärinen 2006, 1.)

Kertomukset ovat aina osa sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta ja sen rakentumista. Niiden kautta voidaan ymmärtää ja myös hallita menneisyyttä. Usein myös ihmisten identiteetit rakentuvat kertomuksina. Osa haastateltavistani kertoo (ks. luku 6) oman identiteettinsä rakentumisesta ja siihen vaikuttaneista asioista, mm. sukupuolen korjausprosessista. Haastattelut olivat pitkälti keskusteluhetkiä, joissa haastateltavat kertoivat minulle tarinoita itsestään, mutta joissa minulla oli myös mahdollisuus kysyä, kommentoida ja kertoa omista havainnoistani. Kertomus toimikin vuorovaikutuksen välineenä, jonka avulla jaettiin kokemuksia ja rakennettiin luottamuksellisia suhteita. Kertomuksien avulla löysin myös vastauksia siihen, miksi ihmiset toimivat eri tilanteissa tietyllä tavalla. Käsitelimme haastatteluissa paljon sitä, missä tilanteissa on tarpeen ottaa esille sukupuoleen liittyvä trans- etuliite, vai onko sillä merkitystä ollenkaan. Välillä tilanteet, joissa pyrittiin vaikuttamaan ja aikaansaamaan muutoksia, saivat painoarvoa, jos transtausta tuotiin esille, mutta arkielämän tilanteissa etuliite on

täysin merkityksetön. Joillekin transihmisille transtaustan esille tuominen ei ole tärkeää missään tilanteissa, kun taas jotkut haluavat tehdä sitä jatkuvasti. Jokaiseen ihmiseen liittyvä kertomus on yksilöllinen, ja sen avulla voidaan ymmärtää, miksi juuri hän toimii tilanteissa siten kuin toimii. Kertomusten avulla on myös helppoa ymmärtää, millaista on kokea maailmaa ja tapahtumia tunnepohjalta. (Emt., 1-3.)

Kertomusten avulla oli mahdollista tavoittaa ainutkertaista herkkyyttä, koska niihin liittyi vahvasti hetken laatu ja tilanteen puitteet. Niiden kautta saattoi myös päästä tarkkailemaan ihmisen sisintä maailmaa. Todistin opinnäytetyöni teko-prosessin aikana tilanteita, joissa ihmiset kertoivat avoimesti kokemuksistaan sukupuolen moninaisuudesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Tällaisia tilanteita oli mm. Transforces-hankkeen ryhmätapaamisissa ja haastatteluissa. Jos aloitaisin opinnäytetyöni tekemisen nyt uudestaan, tekisin haastattelut paljon aikaisemmin, koska niiden kautta kuultujen kertomusten avulla osasin ottaa selvää ja hakeutua sellaisten tahojen puoleen, jotka syvensivät haastatteluissa kuultuja tarinoita. Tähän prosessiin olisin halunnut käyttää enemmän aikaa. Haastatteluihin liittyvien kertomusten kautta saatoin jäsentää ja organisoida arkea ja sosiaalista maailmaa, en siis pelkästään kirjoittanut puhtaaksi haastateltavan subjektiivisiin kokemuksiin perustuvaa puhetta. (Emt., 3-4.)

Kertomuksen tutkimusta voidaan käyttää myös silloin, kun kuvaillaan tutkimuksen aineistoa ja sen laatua. Tällöin viitataan kerrontaan tekstilajina: aineisto on joko suullisesti tai kirjallisesti esitettyä ja sillä voi olla alku, keskikohta ja loppu. Tekemissäni haastatteluissa näkyy hyvin juonen kaari, mutta myös koko tutkimukseni on juonellisen prosessin kuvausta. Haastatteluiden kertojina toimivat haastateltavat, mutta koko opinnäytetyön kertoja olen minä itse. Kertomuksen tutkimuksen erottaa muista laadullisen tutkimuksen tavoista mm. siten, että yksilöt antavat asioille merkityksiä kertomustensa kautta. Kertomusten tutkimuksen avulla sain henkilökohtaista ja subjektiivista tietoa, jolla oli keskeinen merkitys koko opinnäytetyöni sisällölle. Se koostuu oman oppimispolkuni kuvauksesta ja haastateltavien arvokkaista kertomuksista – tutkijan ja tutkittavien välisestä merkitysten luomisesta. (Heikkinen 2007, 142-156.)

Kertomuksen tutkimuksen analyysissa voidaan luoda uusia kertomuksia aineiston kertomusten perusteella. Analyysin huomio kohdistetaan juonellisen ja ajallisen tarinan tuottamiseen. Opinnäytetyöni on kirjoitettu minä-muodossa ja toimin itse kertojana. Oma kertomukseni toimii viitekehyksenä haastattelukertomuksille, mutta samalla se kehittyy ja kasvaa niiden avulla. (Emt., 148-150.)

3 AINEISTONKERUUMENETELMIEN ESITTELY

Selvitän tässä luvussa niitä aineistonkeruumenetelmiä, joita käytin opinnäytetyöni sisällön tuottamisessa. Kerron ensin osallistuvasta havainnoinnista, jonka suoritin pääosin Transforces-hankkeessa. Sen jälkeen esittelen kenttäpäiväkirjaa, jota pidin osallistuvan havainnoinnin aikana. Lopuksi kerron teemahaastatteluista, joita pidin kokemusasiantuntijoille ja alan ammattilaisille, sekä haastattelupäiväkirjasta, jota kirjoitin haastatteluprosessin aikana.

3.1 Osallistuva havainnointi

Suoritin opinnäytetyöni osallistuvan havainnoinnin pääasiallisesti Transforces-hankkeessa: osallistuin ryhmätapaamisiin ja erilaisten tempauksien suunnitteluun ja toteutukseen. Olin myös mukana sukupuolien moninaisuutta käsittelevissä koulutustilaisuuksissa, joista ammensin vaikutteita omaan tutkimukseeni ja erityisesti koulutusten järjestämiseen.

Kyselyjen ja haastattelujen avulla saadaan selville, mitä henkilöt ajattelevat, uskovat ja tuntevat ja miten tutkittavat havaitsevat mitä ympärillä tapahtuu. Ne eivät kuitenkaan kerro, mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin avulla selvitetään, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. (Hirsijärvi & Remes & Sajaavaara 1997, 209.) Havaintojen teko on siis tärkeä osa siitä, miten hahmotamme ympäristöämme ja ymmärrämme näkemäämme ja kokemaamme. Tieteessä pyritään havaintoja tekemällä saamaan aineistoa tietyn ongelman tai ilmiön eri tekijöistä. Osallistuminen liittyy havainnointiin olennaisena osana. Tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutus on tärkeässä roolissa, sillä tutkija oppii prosessin avulla tuntemaan tutkittavan sekä yksilönä että osana yhteisöä, ja tutkit-

tava heijastaa toiminnassaan tutkijan läsnäoloa. Myös kokonainen yhteisö voi olla havainnoinnin kohteena, kuten opinnäytetyössäni pääosin on. Kun tutkija ja yhteisön jäsenet ovat tekemisissä, asettavat tutkittavat tutkijan rooliin, joka heidän näkökulmastaan on ymmärrettävä. Tutkija toimii parhaiten omasta persoonastaan käsin. Omaa roolia miettiessään tutkijan on tärkeää muistaa, että hän ei aseta esteitä luontevalle vuorovaikutukselle, mutta ei myöskään yritä mielistellä tutkittavia. Ihmisen ja tutkijan roolit menevät helposti lomittain, mutta tutkijan on silti hyvä muistaa, että hänen rooliinsa kuuluvat ensisijaisesti metodinen ja teoreettinen osaaminen ja niiden yhdistäminen aineiston keruussa ja analyysissä. (Emt., 124-143.)

Havainnointitietoa on helppoa yhdistää muulla tavoin kerättyyn aineistoon: sen avulla voidaan esimerkiksi syventää haastatteluaineistoa. Jos valitsee tutkimusmenetelmäksi havainnoinnin, tulisi sille olla selkeä perustelu. Keskityn työssäni osallistuvaan havainnointiin. On olemassa myös piilohavainnointia, jossa tutkittavat eivät tiedä, että heitä tutkitaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on mukana toiminnassa olemalla joissakin tilanteissa osallisena ja joissakin tarkkailijana. (Grönfors 2001, 124-143.)

3.2 Kenttäpäiväkirja ja haastattelupäiväkirja

Pidin kenttäpäiväkirjaa toiminnan käynnistymisestä lähtien. Kirjasin muistiinpanoja välillä käsin toiminnan lomassa ja osin sen jälkeen. Muistiinpanoihin on tarpeellista kirjata varsinaiseen vuorovaikutukseen keskittyviä havaintoja sekä kontekstitietoja siitä, minkälaisessa tilanteessa vuorovaikutus tapahtui. (Grönfors 2001, 134.)

Muistiinpanojen teko osallistuvan havainnoinnin aikana oli tärkeää, koska se toimi eräänlaisena esianalyysinä. Havaintojen analyysimenetelmät ja -mahdollisuudet riippuvat aineiston laajuudesta, muistiinpanotavoista ja tutkimuksen teoreettisista näkökulmista. Määrällisen tutkimuksen analyysistä tässä poiketaan siten, että tutkitaan sanoja, ei numeroita. Tämän tyyppisen aineiston analyysissä tutkijan oma panos on merkittävä ja näkyvä. Tein opintojeni aikana eri opintojaksoihin liittyviä oppimistehtäviä, jotka toimivat ikään kuin kenttäpäi-

väkirjamuistiinpanojen puhtaaksikirjoittamisena. Liitin Transforces-ryhmätapaamisten aikana tehdyt oppimistehtävät suurelta osin sukupuolen moninaisuuden teemaan, joten saatoin hyödyntää niitä opinnäytetyössäni. (Grönfors 2001, 134-136.)

Kirjoitin haastattelupäiväkirjaa siltä ajalta, joihin haastatteluni ja niiden puhtaaksi kirjoittaminen sijoittuivat. Haastattelupäiväkirjan merkintöjen avulla havainnollistan prosessin, joka haastattelujen pitämiseen ja niiden puhtaaksi kirjoittamiseen liittyi. Olen lisännyt opinnäytetyöhöni koko päiväkirjan, koska se on olennainen osa aineiston analyysia ja tulkintaa.

3.3 Teemahaastattelut

Kerron opinnäytetyötäni varten tekemistäni haastatteluista tarkemmin luvussa 6, mutta käsittelen tässä luvussa teemahaastatteluja yleisellä tasolla. Teemahaastattelussa on kyse keskustelusta, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta. Vuorovaikutuksellisessa tilanteessa pyritään selvittämään tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat. Halusin luoda kertomuksia, joiden kautta haastateltavien oma ääni sukupuolien moninaisuuden kokemusasiantuntijoina ja/tai alan ammattilaisina tulisi kuulluksi. Haastatteluun suostumiselle voidaan määritellä ainakin kolme motivoivaa tekijää: haastateltava voi tuoda esiin oman mielipiteensä, hän voi kertoa omista kokemuksistaan ja hänellä on aiemmista haastatteluista positiivisia kokemuksia. Erityisesti kahdella aiemmalla tekijällä oli merkitystä haastateltavieni kohdalla. (Eskola & Vastamäki 2001, 24-26.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihe ja teemat on määritelty etukäteen, mutta niiden järjestys ja syvyys vaihtelee haastattelusta riippuen. Haastattelukysymykset voivat olla haastattelijan tukena, mutta hänen ei tarvitse noudattaa niitä orjallisesti. Ne toimivat ennemminkin tukirunkona. Avoimesta haastattelusta puhutaan, kun tilanne muistuttaa vuorovaikutteista keskustelua, jossa kaikkia teema-alueita ei käydä läpi. Eroja teemahaastattelujen ja avoimien haastattelujen välillä on kuitenkin vaikea nähdä, koska molempien kautta on mahdollista päästä syvälle käsiteltäviin teemoihin. Opinnäytetyöni haastattelut luokittelen yleisel-

lä tasolla teemahaastatteluiksi ja luvussa 6 puhun niistä ainoastaan haastatteluina. (Emt., 24-25.)

Haastattelukysymyksiä mietittäessä on tärkeää hyödyntää luovaa ideointia, aihepiirin tuntemusta ja aiheeseen liittyvää teorian tietoa. Kerron luvussa 6.4 sellaisista epäonnistuneista kokemuksista, jotka olivat seurausta siitä, että en ollut tutustunut aihepiirin teorian tietoon tarpeeksi ennen haastattelun tekemistä. Luotin liikaa luovaan ideointiin ja vuorovaikutteisen haastattelutilanteen hedelmällisyyteen. Ensimmäisen epäonnistuneen haastattelun jälkeen osasin kuitenkin perehtyä teoriaan paremmin ennen seuraavaa haastattelua, joka sujui itsereflektion ansiosta paljon ensimmäistä paremmin. Sain myös haastattelujen avulla tietää väyliä, joiden kautta teorian tuntemustani voi parantaa. (Emt., 33.)

Haastattelujen tekemisen jälkeen purin nauhoitetut haastatteluni: poimin keskusteluista olennaiset kohdat ja vaihdoin itseni kertojaksi, joka kertoo haastateltavan tarinaa. Säilytin kuitenkin haastateltavan tavan kertoa. Annoin myös haastateltavien kommentoida ja korjata tekstejä ennen niiden julkaisua. Teehoitin haastattelut eli jäsentäin aineiston teemojen mukaisesti niitä kirjoittaesani. (Emt., 40-42.)

Haastateltaville tehtyjen kysymysten ei tulisi olla samoja kuin tutkimuskysymykset. Haastateltavat eivät siis kerro suoraan tutkimustuloksia. Tutkijalle haastattelut ennemminkin kirvoittavat uusia kysymyksiä ja kannustavat etsimään niihin vastauksia, kuten oman tutkimukseni osalta tapahtui. Haastattelujen analyysiin kuuluu lisäksi myös tulkintaa ja keskustelua aineiston kanssa. Pitämällä haastattelupäiväkirjaa haastattelujen yhteydessä syntyneistä ajatuksista ja oivalluksista pystyin analysoimaan aineistoani helpommin. Siinä jo itse päiväkirja toimi eräänlaisena analysointitapana tutkimuksestani. Päiväkirjan avulla en varsinaisesti analysoinut haastattelujen tuloksia vaan haastattelutilanteiden sisältöä. Haastattelujen avulla löysin myös yhteisiä tuloksia transihmisten yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi. Niistä tuloksista kerron tarkemmin kuvassa 7.3. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9-13.)

4 TRANSFORCES-HANKE

Esittelen tässä luvussa tarkemmin Transforces-hankkeen ja pohdin omaa rooliani sen toiminnassa. Osallistuva havainnointi näkyy vahvasti roolini tarkkailussa ja reflektoinnissa, koska sillä oli ratkaiseva merkitys hankkeen toteuttamisessa. Aluksi kerron teoriapohjalta sukupuolien moninaisuudesta, sukupuolen korjaushoidosta ja translaista. Opinnäytetyöni liitteenä on tarkempi lista sukupuolien moninaisuuteen liittyvästä terminologiasta (liite 1) sekä internetosoitteita, joista saa lisätietoa aiheesta (liite 2).

4.1 Lyhyt katsaus sukupuolien moninaisuuteen

Olen sellainen kuin olen ja tulen olemaan sellainen kuin tulen olemaan, joka tapauksessa aivan toisenlainen kuin minkälainen olette ajatelleet minun olevan (Kilpiä 2015, 20).

Enemmistö ihmisistä pitää selvänä, että ihmiset ovat joko naisia tai miehiä. Sukupuoli on myös ensimmäinen asia, joka vastasyntyneestä vauvasta kysytään ja kerrotaan. Useimmille ihmisille oma sukupuoli on selvä eikä sukupuoli-identiteettiä ole koskaan ollut tarvetta miettiä tai kyseenalaistaa. Normeista poikkeavat ilmiöt ihmetyttävät. Sukupuolen poikkeavuus voi herättää inhoa, pelkoa, hämmennystä ja vihaa, koska se houkuttelee katsomaan itseä uudella tavalla. Sukupuolen moninaisuus saattaa herättää myös huvittuneisuutta: mies mekossa on naurattanut ihmisiä jo pitkään ja naurattaa edelleen. (Aarnipuu 2008, 13-14.)

Sukupuolen muunnelmia kuvaava kieli elää jatkuvasti. Välillä ihmiset käyttävät samoista ilmiöistä eri käsitteitä. Kielen lisäksi minäkuvan muodostamisessa auttavat myös samastumiskohteet, roolimallit, kuvat ja mielikuvat ihmisistä, jotka ovat jollain tavalla samankaltaisia. (Emt., 62-63.) Selvitän seuraavassa hieman tämänhetkistä transtermistöä.

Sen lisäksi, että sukupuoli on moninainen ilmiö, voi myös yksittäinen ihminen olla sukupuoleltaan moninainen. Jos moninaisuus on biologista, puhutaan intersukupuolisuudesta. Henkilö voi olla transvestiitti, jolle on tärkeää, että hän saa

ilmaista sekä naisellista että miehistä puoltaan. Identiteetti voi myös olla kaksisukupuolinen tai sukupuoleton, jolloin henkilö kokee olevansa kaksinapaisen sukupuolijaottelun ulkopuolella. Tällöin puhutaan muunsukupuolisuudesta. Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan yleensä transihmisiä (transsukupuoliset, transvestiitit, muunsukupuoliset) sekä intersukupuolisia. Cis-ihmisillä tarkoitetaan niitä, jotka identifioituvat syntymässä määriteltyyn sukupuoleen eivätkä koe sukupuoliristiriitaa. (HLBTIQ-sanasto.) Haluan kuitenkin korostaa, että kaikki edellä mainitsemani termit ovat vain käsitteitä, eivätkä ne sellaisenaan kuvaa täydellisenä ihmisen kokemusta itsestään. Opinnäytetyöni liitteenä olevasta listasta saa lisää tietoa terminologiasta.

On hyvin yksilöllistä, minkä ikäisinä ihmiset tulevat tietoisiksi omasta sukupuolestaan ja sen mahdollisesta ristiriidasta syntymässä määriteltyyn sukupuoleen. Jotkut saattavat tiedostaa sen aivan pienestä saakka, mutta toiset ymmärtävät sukupuolen ristiriidan kokemuksen vasta myöhäisemmällä iällä. (Kilpiä 2015, 22.) Sukupuolen korjaushoidolla tarkoitetaan, että saa lääketieteellistä apua naisellisten tai miehisten piirteiden kanssa. Lisäksi sellaisia kehollisia piirteitä, jotka eivät ole toivottuja, voidaan lieventää tai poistaa. Korjaushoidon avulla saavutetaan myös juridinen vahvistus omaksi koetulle sukupuolelle. Korjaushoidon voi aloittaa alaikäisenä, mutta osassa hoitomuotoja edellytetään täysi-ikäisyyttä. Laki ja asetus säätelevät juridista sukupuolen vahvistamista. Korjausprosessiin kuuluvat seuraavat vaiheet: hoitoon hakeutuminen, tutkimusjakso, diagnoosi, hoidot, nimenmuutos, tosielämän koe, sukupuolen juridinen vahvistaminen (tämä on mahdollinen vain transsukupuolisille) sekä genitaali eli sukelinkirurgia niille, jotka haluavat. (Sukupuolen korjaus Suomessa.)

Suomessa tällä hetkellä voimassa oleva translaki vaatii, että juridista sukupuoltaan vahvistavan henkilön on oltava steriloitu tai muusta syystä lisääntymiskyvytön, hänen on oltava 18-vuotias ja esitettävä lääketieteellinen selvitys siitä, että kuuluu vastakkaiseen sukupuoleen, ja hänen on suostuttava siviilisäädyn muutokseen. Tällaisenaan laki ei kunnioita transihmisten itsemääräämisoikeutta. (Transihmisten oikeudet.)

4.2 Transforces-hankkeen esittely

Transforces-hankkeen toiminta käynnistyi syksyllä 2014. Opiskelutoverini ja yksi kokemusasiantuntija perustivat aluksi TRANSformers2016-nimisen ryhmän, joka kokoontui kerran kahdessa viikossa Helsingin Kaapelitehtaalla HeSetan tiloissa. Kokemusasiantuntija ja minä olimme vastuussa ryhmätapaamisten ohjauksesta. Olin mukana myös toiminnan suunnittelussa. Ryhmän tavoitteena oli osallistua syksyllä 2016 esitettävän teatterisarjan keskimmäiseen osaan, johon myös ryhmän nimi viittasi vuosiluvullaan. Toiminta kuitenkin muokkautui edetessään, ja rahoituksen puutteen vuoksi teatterihanke peruuntui. Vapaaehtoisuuteen perustuvan toiminnan taustalla vaikuttaneesta Transforces-hankkeesta muodostui aktivistiryhmä, jonka toimintaan myös ryhmätapaamiset sisältyivät. Transforces-ryhmän tavoitteena on transnäkyvyyden ja hyvinvoinnin lisääminen, sukupuolien moninaisuudesta tiedottaminen ja sensitiivisen kohtaamisen edistäminen. Ryhmä on avoin kaikille, ja sitoutumisen aste on itse määriteltävissä. Transforces-ryhmän toiminta on sittemmin kehittynyt, saanut rahoitusta ja erilaiset tapahtumat ovat toteutuneet. Itse en enää silloin ole ollut mukana toiminnassa. (Kemppainen 2015.)

4.3 Oma roolini Transforces-hankkeessa

Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä oli merkittävässä roolissa opinnäytetyöni tekoprosessissa, koska Transforces-hanke oli yksi opinnäytetyöni tärkeistä materiaalinlähteistä ja sen perusteella myös osallistuvan havainnointini kohde. Tutkin ryhmää sekä subjektiivisen osallistujan että ulkopuolisen objektiivisen tarkkailijan näkökulmasta. Olin mukana ryhmän toiminnassa suunnitteluvaiheesta lähtien, mutta tein alusta asti selväksi, että teen samalla tutkimustyötä ja siirryn välillä taustatarkkailijan rooliin. Toimin omana persoonanani, eikä ryhmän jäsenille tuottanut vaikeuksia ymmärtää paikkaani ryhmässä, vaikka en itse transihminen olekaan.

Toiminnan alkuvaiheessa osallistuin enemmän yhteisiin projekteihin enkä juuri keskittynyt tarkkailuun ja havainnointiin. Toiminnan edetessä roolini muuttui

enemmän havainnoitsijaksi, joka oli kuitenkin mukana taustalla mahdollisuuksiensa mukaan. Tämä roolista toiseen siirtyminen ja oman roolin ymmärtäminen ei ollut aluksi helppoa, ja lopullisen aseman saavutinkin vasta havainnoinnin loppuvaiheessa.

Osallistuva havainnointi vaatii yleensä tutkittavan luvan. Olin mukana Transforces-hankkeen toiminnassa käynnistysvaiheesta lähtien, joten osallistujille selvisi heti, että mukana on myös ns. tutkija. He perustivat siis valintansa toimintaan osallistumisesta siihen, että minä olin jo automaattisesti paikalla. Läsnäolon ei tuntunut haittaavan ketään. Ennen lupamenettelyyn ryhtymistä on hyvä miettiä kohderyhmän rajaukseen liittyviä seikkoja. Transforces-hanke tarjoaa toimintaa transihmisten lisäksi myös heidän liittolaisilleen ja läheisilleen, joten tutkijan roolini lisäksi pystyin omaksumaan myös liittolaisen roolin. (Heikkinen 2007, 154-155.)

Monien yhteisöjen tutkiminen edellyttää jonkinlaista lupaa myös yhteisön johdolta, ja luvan saantiin saatetaan tarvita tutkimussuunnitelmaa. Sovin tutkimisesta epävirallisesti ryhmän kanssa, mutta en tehnyt varsinaista luvan saantiin liittyvää tutkimussuunnitelmaa. En kuitenkaan kokenut sellaista välttämättä tarvitsevani, koska ryhmän havainnointi oli vain yksi opinnäytetyöni materiaalinlähde. Lisäksi opiskelutoverini, jonka kautta ryhmän löysin, perehtyi opinnäytetyösuunnitelmaani osana opintojamme. Kaikki toimintaan osallistuneet suostuivat suullisesti olemaan havainnoinnin kohteita. Lupasin säilyttää heidän anonymiteettinsa. (Emt., 155.)

Ihmistieteissä tutkijan ja tutkittavan välinen tutkimussuhde on lähellä arkielämän vuorovaikutusta. Moraalisia päätöksiä vaativat konkreettiset tilanteet edellyttävätkin välillä tutkijalta välittämistä, ymmärtämistä ja myötätuntoa, jolloin moraalinen vastuu on tutkijan itsensä harteilla. (Kuula 2006, 58.) Yhdenvertaisuuden edistäminen ja sukupuolien moninaisuudesta tiedottaminen ovat muodostuneet minulle tärkeiksi asioiksi, joiden toteutumiseksi olen valmis tekemään paljon töitä. Kiinnyin myös ryhmän jäseniin ja vaikutuin heidän tarinoistaan. Vaikka ystäväystyinkin osan kanssa, minun oli ehdottomasti muistettava kunnioittaa heidän anonymiteettiaan ja oikeutta vaatia, että en paljasta tutkimuksessani sellaista, minkä he kieltävät siinä kerrottavan. Minun piti siis tiedostaa moraalinen

vastuuni tutkijana, vaikka vuorovaikutus välillämme muistuttikin joidenkin osalta ystävyyssuhdetta.

5 KOULUTUKSET

Tässä luvussa esittelen kolme erilaista koulutusmallia, jotka suunnittelin ja toteutin opintojeni aikana. Haluan esitellä koulutukset osana opinnäytetyötäni sen takia, että niistä voi olla hyötyä jollekulle, joka suunnittelee vastaavanlaisten koulutusten järjestämistä. Analysoin myös sitä, mitä tekisin jatkossa toisin ja mitä kehittäisin, joten mallieni avulla voi luoda oman päivitetyn koulutusmallin. Omien koulutusteni viitekehyksenä on toiminut sukupuolien moninaisuus, mutta mallit ovat sovellettuina siirrettävissä myös muihin konsepteihin.

Kerron ensin yhteisöpedagogiopiskelijoille järjestämästäni Transoppimiskahvilasta, minkä jälkeen kerron Vantaan Nicehearts ry:n Naapuriäiti-hankkeen maahanmuuttajanaisille pitämästäni vuorovaikutteisesta keskustelutuokiosta, jonka pääkielenä oli englanti. Koulutus on kuitenkin esitelty suomen kielellä. Viimeiseksi käsittelen Espoon nuorten aikuisten kanssa työskentelevälle moniammatilliselle työryhmälle pitämäni koulutusaamupäivää, jossa puhuin opinnäytetyöstäni ja sukupuolien moninaisuudesta. Yhteisöpedagogiopiskelijoille ja maahanmuuttajanaisille pidetyt koulutukset yhdistin opintoihini ja niihin liittyvät tehtävät toimivat kenttäpäiväkirjamuistiinpanoinani, jotka kirjoitin puhtaaksi opinnäytetyöhöni. Espoossa pitämäni koulutusaamupäivä ei liittynyt opintoihini, joten käsittelen sitä toistoa välttääkseni pintapuolisemmin, kuitenkin sisältöä ja kehitysideoita analysoiden.

5.1 Koulutus yhteisöpedagogiopiskelijoille

Pidin sukupuolien moninaisuuden kohtaamiseen liittyvän koulutustuokion Huumakin pääkaupunkiseudun kampuksen ensimmäisen ja toisen vuoden yhteisöpedagogiopiskelijoille huhtikuussa 2015. Halusin koulutuksen avulla kartoittaa, mitä yhteisöpedagogiopiskelijat toivovat opinnäytetyöni sisällöltä ja minkälaisia työkaluja he kokisivat tarvitsevansa transihmisten kohtaamiseen ja heidän

kanssaan työskentelyyn. Halusin myös kuulla, minkä verran he tiesivät transasioista ja sukupuolen moninaisuudesta ja minkälaiset kehykset rakentamalleni tietopohjalle kannattaa asettaa. Koulutuksen ensisijaisena tavoitteena oli kehittää opinnäytetyöni sisältöä tilaajaansa Humanistista ammattikorkeakoulua parhaiten palvelevaksi. Halusin rakentaa koulutuksesta teoriaa ja toiminnallisuutta yhdistelevän kokonaisuuden, joka perustuu dialogisuuteen ja vuorovaikutellisuuteen ja jossa kaikilla on mahdollisuus saada äänensä kuuluville. Loin koulutuksen viitekehyyksi Trans-oppimiskahvilan, jossa sovelsin oppimiskahvila/learning cafe -menetelmää.

Yksittäisten koulutustilaisuuksien tavoitteet voivat olla erilaisia. Tavoitteena voi olla, että opiskelijat tietävät koulutuksen jälkeen asian, jota on opetettu. Vaativampi tavoite oppimisen kannalta on muistaminen. Tällöin oletetaan, että opiskelijat pystyvät toistamaan koulutuksen jälkeen sen, mitä heille on opetettu. Vielä haastavampaa on, että opiskelijat ymmärtävät asian, jota koulutetaan. Tämä vaatii opiskelijoilta aktiivista asioiden työstämistä. (Kupias 2007, 36-37.) Trans-oppimiskahvilan kohderyhmäksi valikoitui ensimmäisen ja toisen vuoden yhteisöpedagogiopiskelijoita. Opiskelijoita oli 22. Koska opinnäytetyöni on mm. yhteisöpedagogien oppimateriaalia, oli kohderyhmä koulutukselleni juuri oikea: heidän mielipiteidensä ja ajatustensa pohjalta pystyin kartoittamaan, minkälaista sisältöä he toivoivat opinnäytetyöhöni. Minulle oli siis tärkeää, että myös koulutettavilla oli mahdollisuus osallistua koulutuksen sisältöön ja tuoda esiin kehitysideoita ja ajatuksia. Yhteisöpedagogiopiskelijat kykenevät ymmärtämään koulutuksesta sen ytimen ja poimimaan siitä välineitä myös omiin työtehtäviinsä.

Oppimiskahvila/Learning cafe on keskusteluun, tiedon luomiseen ja siirtämiseen tarkoitettu yhteistoimintamenetelmä, joka soveltuu suurille ryhmille. Menetelmässä tärkeää on keskustelu, yhteisen ymmärryksen löytäminen ja omien näkemysten selittäminen. Menetelmän kautta etsitään yhteisiä ratkaisuja. Muiden näkemyksiä voi kommentoida ja kyseenalaistaa, mutta tärkeätä on myös yhteisen mielipiteen löytyminen. (Blomqvist 2016.)

Kehittämäni Trans-oppimiskahvilan avulla oli tarkoitus pohtia sukupuolen moninaisuutta ja kartoittaa yhteisöpedagogiopiskelijoiden senhetkistä tietämystä ja toiveita. Kerroin ensin Power point -esitystä apuna käyttäen hieman itsestäni: kuka olen, mistä tulen, opinnäytetyöni aiheen, Transforces-hankkeen pääkohdat ja koulutuksen idean. En kuitenkaan kertonut sukupuolen moninaisuudesta ja yhdenvertaisesta kohtelusta vielä sen enempää. Oppimisympäristössä oli kolme pöytää, joiden ääreen opiskelijat istuutuivat. Pöydillä oli tusseja ja suuria pape-reita, joille kirjoittaa. Opiskelijat valitsivat pöytäkunnistaan yhden puheenjohta-jan/kirjurin, joka pysyi paikoillaan koko ajan. Hän ohjasi tarvittaessa keskuste-lua. Jokaisella pöydällä oli yksi kysymys, johon ryhmät pohtivat vastauksia ja näkökulmia. Vastaukset kirjattiin paperille ja niistä keskusteltiin. Prosessin ede-tessä ryhmät vaihtoivat pöydästä toiseen, jolloin uusi ryhmä ideoi aiempia tuo-toksia eteenpäin ja mietti lisäksi uusia vastauksia ja näkökulmia. Lopuksi pu-heenjohtajat esittelivät tuotokset kaikille.

Sain käyttää koulutukseen 60 minuuttia. Aika oli niin rajallinen, että kysymyksiä oli hyvä olla vain kolme, koska loppupurku on tärkeää ja sille pitää riittää aikaa. Kysymykset olivat:

1. Mitä sukupuolien moninaisuus tarkoittaa?
2. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin edistää?
3. Minkälaista tietoa yhteisöpedagogit tarvitsisivat transihmisistä?

Kysyin etukäteen TRANSformers2016-yhteisöhankeeseen jäseniltä kolme kysy-mystä, joiden vastauksia purimme opiskelijoiden vastausten purun jälkeen. Heil-le esittämäni kysymykset olivat:

1. Minkälaisia transihmiseen kohdistuvia ennakkoluuloja olet koh-dannut?
2. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin mielestäsi edistää?
3. Mitä haluaisit kertoa transihmisistä tietämättömille?

Kun olimme purkaneet opiskelijoiden ja yhteisöhankeeseen jäsenien vastaukset, annoin vielä hetken aikaa kysymyksille, kävin läpi aiheeseen liittyvää tärkeää

termistöä, kerroin Transforces-hankkeen Facebook-osoitteen ja oman sähköpostiosoitteeni ja kehotin opiskelijoita ottamaan yhteyttä, jos kiinnostus aiheeseen heräsi. Kerroin myös, että hankkeeseen on mahdollista mennä tekemään työharjoitteluja tai opintotehtäviä.

Pidin koulutustuokion Valkeassa talossa Helsingissä, koska tiesin, että tuolloin yhteisöpedagogiopiskelijoilla on muitakin opintoja ko. paikassa ja oppimiskahvila on helppo toteuttaa. Oppimisympäristö oli myös minulle tuttu, koska opiskelin itse samassa paikassa. Kirjoitin kysymykset etukäteen suurille papereille ja väritin ne iloisiksi. Järjestin pöydät kahvilamaisiin ryhmiin ja levitin pinnoille suuria värikkäitä papereita, kysymyspaperit ja tusseja. Halusin rakentaa luokkaan mahdollisimman mukavan ja kodikkaan oppimisympäristön, joka mahdollistaa vuorovaikutteisen keskustelun pöytäkunnissa, mutta josta on kuitenkin helppo seurata myös edessä tapahtuvaa Power point -esitystä. Kun opiskelijat näkivät opiskelutilan ja pöytien, tuolien ja kouluttajan paikan, he pystyivät tekemään päätelmiä siitä, miten koulutuksessa työskennellään ja mitä heiltä todennäköisesti odotetaan. Jos opiskelijoiden pöydät on sijoitettu pikkuryhmiin, on oletettavaa, että tilassa keskustellaan ja työskennellään ryhmissä. (Kupias 2007, 46.)

Arvioinnin perimmäisiin vaatimuksiin kuuluu *validius* ja *reliabelius*. Validiteetti tarkoittaa, että tulee arvioida sitä, mitä todella tahdotaan ja reliabiliteetti tarkoittaa arvioinnin kykyä välttää sattumanvaraisuutta. (Atjonen 2007, 34-35.) Arviointia usein määritteleviä kysymyksiä ovat mitä, miksi, miten, kuka ja milloin (emt., 21). Keräsin koulutustuokioni aikana opiskelijoilta heidän sähköpostiosoitteensa, joihin lähetin noin viikkoa myöhemmin tekemäni sähköisen palautelomakkeen. Halusin lomakkeen avulla selvittää, mitä opiskelijat pitivät Transoppimiskahvilasta ja mitä kehitettävää vastaavanlaisen koulutustuokion järjestämisessä olisi tulevaisuudessa. Lomakkeessa keskityin ainoastaan koulutustilaisuuden sisällön arviointiin ja siihen, minkälaiseksi opiskelijat sen kokivat. Pyysin opiskelijoita vastaamaan anonyymisti kyselyyn tiettyyn päivämäärään mennessä ja annoin vastausaikaa yli viikon. Vastauksia tuli kuitenkin vain 8/22. Vastausten perusteella tehdyn yhteenvedon mukaan koulutukseen oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta avoimen kysymyksen vastauksista kävi mm. ilmi, että oppimiskahvila-menetelmä ei ollut miellyttänyt kaikkia ja kokemusasiantuntijuus

olisi myös ollut tervetullutta. Opiskelijoiden niukasta vastausprosentista päätettiin, että palautetta kannattaisi pyytää välittömästi ja sille kannattaisi jättää aikaa koulutustilaisuuden loppuun. Palautteen voisi pyytää esimerkiksi post-it-lapuille siten, että toiselle lapulle listataan koulutuksen hyvät ja toiselle lapulle huonot puolet. Kaikista tehokkaimman palautteen saisi todennäköisesti tekemällä molemmat: sähköisen palautelomakkeen ja välittömän palautteenannon.

Lomakkeen avulla saatu palaute koski vain itse koulutustilaisuutta, mutta tärkeitä oli kuitenkin opiskelijoiden kanssa käyty vuorovaikutteinen keskustelu koulutustuokion aikana. Sen avulla pystyin kehittämään opinnäytetyöni sisältöä. Keräsin talteen koulutuksen aikana tuotetun kirjallisen materiaalin. Esittelen seuraavaksi joitakin esimerkkejä opiskelijoiden pöydälle levittämilleni papereille kirjoitetuista kommentteista:

1. Mitä sukupuolien moninaisuus tarkoittaa?
 - ”Sukupuoli ei määrittele sitä kuka olet”
 - ”Voit olla kuka haluat”
 - ”Moninaisuus on vapautta”
 - ”Pois kategorioista”
 - ”Ei määritellä joko tai”
 - ”Suvaitsevaisuus”
 - ”Oikeus olla mitä on”
 - ”Kaikkea tältä väliltä: mies \leftrightarrow nainen”
2. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin edistää?
 - ”Miksi täytyy luokitella?”
 - ”Askel eteenpäin”
 - ”Voitaisiinko olla vain ihmisiä?”
 - ”Kulttuurin kehittyminen, pois rajaamisesta”
 - ”Ei samaistu stereotypioihin”
3. Minkälaista tietoa yhteisöpedagogit tarvitsisivat transihmisistä?
 - ”Oppimateriaali”
 - ”Kokemuskouluttajia Humakiin”
 - ”Translaki \rightarrow perustiedot hoitoprosesseista yms.”
 - ”Peruskäsitteiden hallinta”
 - ”Tietoa eri järjestöistä ja aktiviteeteista”

- ”Kohtaaminen”

Koulutuksen pitäminen oli osa opintojani ja sain koulutuksesta mentoripalautetta. Mentorointi tarkoittaa ohjausmuotoa, jossa kokeneempi seniorikollega (mentori) ohjaa nuorempaa tai kokemattomampaa kollegaa (aktori). Mentorointi perustuu näiden kahden luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen. Mentorilta ei edellytetä erityistä koulutusta tehtävään, vaan tärkeintä on, että hän tuo kokemuksensa, osaamisensa ja joskus myös kontaktinsa käytettäväksi mentoiminnissa. (Kupias 2007, 143.) Vastaavasti myös mentori voi oppia aktorilta, eli mentorointi tukee parhaimmillaan kahden ihmisen välistä oppimista ja kehittymistä ja tarjoaa mahdollisuuksia henkilökohtaiseen keskusteluun ja kokemusten vertailuun. (Frisk 2003, 58.) Koulutuksessa mentorinani toimi yhteisöpedagogiopiskelijoiden lehtori. Hän teki havaintoja koulutustilaisuuden aikana ja osallistui myös keskusteluun. Lehtorilla oli itsellään kokemusta sukupuolen moninaisuuden liittyvistä työtehtävistä, ja hän antoi minulle tärkeitä linkkejä opinnäytetyötäni varten. Sain mentoriltani sähköpostiini viestin, jossa hän kertoi olleensa tyytyväinen tuokion rakenteeseen teoriaa ja toiminnallisuutta yhdistävänä tilaisuutena ja siihen, että olin samalla tasolla opiskelijoiden kanssa. Hän mainitsi vahvuudekseni myös eläväisyyteni. Kaiken kaikkiaan palaute oli positiivinen ja sen mukaan onnistuin tavoitteessani: vuorovaikutteisen koulutustilaisuuden järjestämisessä ja opinnäytetyössäni hyödynnettävien ajatusten kuulemisessa.

Kun ryhmä kokoontuu yhdessä oppimaan ja kehittämään jotakin uutta, ryhmän jäsenillä tulee olla ainakin jossain määrin yhteinen käsitys työskentelyn tavoitteista ja yhteinen tekemisen kohde. Myös työskentelyn pelisäännöistä tulee sopia jo työskentelyprosessin alkuvaiheessa. Kouluttajan täytyy olla valmis myös sietämään epävarmuutta, sillä etukäteen ei välttämättä voida tietää, minkälaisia ideoita ja näkökulmia koulutuksessa syntyy. (Kupias 2007, 204.) Halusin koulutukseni avulla kehittää opinnäytetyöni sisältöä sellaiseksi, että se palvelisi parhaiten tilaajaansa Humanistista ammattikorkeakoulua ja sitä kautta myös yhteisöpedagogeja. Sen vuoksi opiskelijoiden mielipiteiden, ajatusten ja tietopohjan kartoittaminen oli tärkeää ja yhdessä oppiminen ja kehittäminen olennaista. Mielestäni onnistuin tavoitteessani hyvin juuri sen vuoksi, että omaksuin jo alkuvaiheessa mahdollisen epävarmuudentunteen, joka saattaisi yllättää ideoiden ja

näkökulmien ristitulessa. Halusin roolini olevan tietoinen koulutustuokiossani käsiteltävistä asioista, mutta silti altis oppimaan uutta yhdessä kohderyhmän kanssa.

Lähetin yhteisöpedagogiopiskelijoille etukäteen heidän opettajansa kautta sähköpostin, jossa kerroin alustavasti koulutuksen sisällöstä ja itsestäni. Ryhmän koollekutsujalla tulee olla rajattu näkökulma, jonka ympärille ryhmä kokoontuu (emt., 204). Sähköpostini perusteella opiskelijat tiesivät etukäteen minkä aiheen parissa koulutustuokio vietetään. Yhteinen oppiminen vaatii kykyä aitoon vuorovaikutukseen ja dialogiin, joten kouluttajana minun piti arvostaa jokaista osallistujaa, kuunnella heitä ja lisäksi ilmaista itseäni ja omia ajatuksiani. Reflektointitaito oli siis avainasemassa yhdessä oppimisessä. (Emt., 204-211.) Oppimiskahvilan avulla oli helppoa kartoittaa, mitä opiskelijat tiesivät sukupuolen moninaisuudesta ennestään. Onnistuin toivottavasti myös herättämään ajatuksia ja oivalluksia ja tarjoamaan mahdollisesti uudenlaisia työkaluja käytännössä hyödynnettäväksi.

Arviointivaiheen tärkeitä kysymyksiä ovat: ”Miten jatkossa kannattaa toimia?” ja ”Miten tästä eteenpäin?” (Emt., 212.) Koko koulutusprosessia ajatellen onnistuin melko hyvin, koska päätavoitteet täyttyivät: kartoitin opiskelijoiden tämänhetkistä tietopohjaa ja kiinnostusta, sain sisältöä opinnäytetyöhöni ja herätin ainakin joissain opiskelijoissa mielenkiintoa lähteä perehtymään aiheeseen syvemmin. Jatkossa rakentaisin koulutustilaisuuteni kuitenkin vielä helpommin ymmärrettäväksi ja tehokkaammaksi. Halusin tuoda niin monta eri näkökulmaa ja ajatusta esille, että aikaa yhteiselle keskustelulle jäi niukalti. Opiskelijat saivat kyllä hyvän keskustelun pöytäkunnissaan aikaiseksi, mutta olisin kaivannut vielä lisää vuorovaikutusta myös minun kanssani.

5.2 Koulutus maahanmuuttajaisille

Vantaan Nicehearts ry on perustettu vuonna 2001. Sen tavoitteena on edistää tyttöjen ja naisten hyvinvointia, lisätä osallisuutta ja helpottaa maahanmuuttaja-

naisten kotoutumista ja integroitumista yhteiskuntaamme. Naapuriäiti-hanke on yksi Nicehearts ry:n neljästä hankkeesta. Malli on alun perin kehitetty Saksassa, ja Suomeen se on omaksuttu Tanskasta. Naapuriäidit ovat naisia, joilla on etninen tausta, jotka puhuvat ainakin auttavasti suomea ja jotka ovat valmiita auttamaan muita naisia vapaaehtoisina. He toimivat tukihenkilöinä sellaisille naisille ja perheille, jotka tarvitsevat apua jokapäiväisissä arkisissa asioissa, Suomen kulttuurin ymmärtämisessä ja yhteiskunnan toiminnan sisäistämisessä. Naapuriäitien on helpompaa luoda luottamuksellinen suhde syrjäytymisvaarassa oleviin naisiin kuin kantasuomalaisilla, koska he ovat itsekin tulleet maahan aikuisiällä ja ovat joutuneet omaksumaan uuden kielen ja kulttuurin. Naapuriäidit koulutetaan toimimaan tukihenkilöinä eri teemojen avulla. Olen yksi heidän kouluttajistaan. Kerron tässä kappaleessa luomastani koulutusmallista, sen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Toteutukseni ja arviointini perustuvat vain yhteen koulutuskertaan, koska loput kolme pidän vasta opinnäytetyön palauttamisen jälkeen. (Sakilayan-Latvala 2016.)

Suunnittelemani koulutus liittyy terveyteen ja käsittelee seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta. Lähestyn aihetta ruohonjuuritasolta, koska naisilla ei välttämättä ole aiheesta entuudestaan tietoa. Koulutuksessa tulee myös ottaa huomioon naisten mahdollinen heikko kielitaito ja/tai lukutaidottomuus. Koulutuksia, joissa itse olen mukana, on yhteensä neljä. Naapuriäitejä on noin 40, joten yhdessä koulutuksessa on kerrallaan noin kymmenen naista. Suunnittelin koulutusmallin toistumaan samana joka kerta, koska osallistujien joukko vaihtuu. Suunnittelin sisällön muokkautumaan mm. osallistujien aktiivisuuden perusteella, jotta jokaisesta koulutuksesta muodostuisi omanlaisensa kokonaisuus. Koulutus on vuorovaikutteinen tilaisuus, jossa kouluttaja ja ryhmäläiset ovat samanarvoisessa asemassa ja kaikilla on yhtäläinen oikeus saada äänensä kuuluville. Toimin siis eräänlaisena mentorina, joka antaa virikkeitä ja ohjaa keskustelua, mutta ei asetu naisten yläpuolelle luennoimaan. (Emt.)

Kulttuuri voidaan määritellä siten, että se koskee ihmisiä, joilla on samanlainen etninen tausta ja yhteinen kulttuuri. Jos kulttuuri-sanalle halutaan antaa laajempi merkitys, voidaan puhua samaan kulttuuriin kuuluvista ihmisistä, joiden samanlaisuus perustuu johonkin yhteiseen tavoitteeseen, tarpeeseen tai taustaan. Kun eri kieliä ja kulttuureja edustavia ryhmiä elää tasavertaisesti rinnakkain,

puhutaan monikulttuurisuudesta. (Bartis 2010, 13-15.) Monikulttuurisen ryhmän ohjaaminen vaatii ohjaajalta muiden kulttuurien ymmärtämistä ja kokonaisprosessin hahmottamista: miten ihmisistä tulee yhteisön jäseniä ja miten he rakentavat maailmankatsomuksensa perusasenteineen, arvoineen ja normeineen. (Launikari & Puukari 2005, 27.) Naapuriäitejä kouluttaessa tärkeintä on sensitiivinen kohtaaminen. Naiset tulevat eri kulttuureista, heidän kielitaitonsa on usein heikko, eivätkä he välttämättä ole tottuneet käsittelemään niinkin herkkäluontoisia aiheita kuin seksuaalisuus ja sukupuolen moninaisuus.

Dialogisessa ohjauksessa on tärkeää, että kaikki osapuolet voittavat rajoitteensa ja oppivat toisiltaan. Dialogisessa keskustelussa ei oteta kantaa, vaan edistetään kaikkien osapuolten ymmärtämistä. Jos dialogista ohjausta halutaan edistää, voidaan tutkia rakenteita, joissa toimimme. Minun tuli siis käydä sisäistä dialogia ja reflektoida omia sisäistettyjä malleja ja sääntöjä, jotka vaikuttavat ajatuksiini koulutustilanteessa. Tarkentavat kysymykset auttoivat varmistamaan, että olen tullut ymmärretyksi. Minun piti myös osoittaa olevani kiinnostunut naisten ajatuksista. (Wilhelmsson 2010, 63-64.) Suunnittelin muokkaavani koulutustani tilanteen mukaan kohderyhmäänsä parhaiten palvelevaksi, ja jos jotkin harjoitteet eivät sopisi tilanteeseen, jättäisin ne pois. Halusin harjoitteiden olevan mahdollisimman yksinkertaisia, enkä ottanut niitä mukaan monta, koska halusin jättää tilaa keskustelulle. En myöskään ajatellut käyttäväni Power pointia, koska kaikki eivät välttämättä osaisi lukea.

Ensimmäinen koulutus, johon myös arviointini perustuu, toteutui Espoossa pienessä kerhohuoneistossa. Minua ennen esiintyi kaksi HIV-tukikeskuksen työntekijää, jotka kertoivat naisille sukupuolitaudeista ja ehkäisystä. Naisia oli paikalla viisi, koska osa oli sairastunut. Oman vuoroni alkaessa kävi ilmi, että naiset puhuivat suomea niin vähän, että he halusivat minun puhuvan englantia. Suostuin tähän, vaikka HIV-tukikeskuksen työntekijät esiintyivätkin suomeksi. Heidän sanastonsa oli todennäköisesti helpommin ymmärrettävissä. Levitin pöydälle valokuvia kaiken ikäisistä ja maalaisista miehistä ja naisista. Molempia sukupuolia oli yhtä paljon. Pyysin naisia muodostamaan kuvista pareja. Kaikki muodostetut parit olivat nais-mies -pareja. Pyysin naisia perustelemaan valintansa. Sen jälkeen poistin kuvista neljä miestä ja pyysin naisia muodostamaan uudet parit. Tämä aiheutti hämmennystä, koska pelkkien heteroparien muodostami-

nen ei ollut mahdollista. Aloitimme keskustelun siitä, että meillä Suomessa on sallittua rakastaa toista sukupuoleen katsomatta, ja kysyin tietävätkö he, mitä sukupuolineutraali- ja tasa-arvoinen avioliittolaki tarkoittaa. Kerroin, että Suomen eduskunta hyväksyi joulukuussa 2014 avioliittolain muuttamisen siten, että samaa sukupuolta olevat parit voivat jatkossa solmia avioliiton. Kerroin myös, että lain muuttamiseen tähtäävä kansalaisaloite sai äänestyksessä taakseen 101 kansanedustajaa 90 kansanedustajan äänestäessä kansalaisaloitetta vastaan. Kerroin myös, että laki astuu voimaan vuonna 2017. (Samaa sukupuolta olevien avioliitto.) Keskustelin naisten kanssa homoseksuaalisuuteen liittyvistä käsitteistä: homoudesta, lesboudesta ja bi-seksuaalisuudesta. Kerroin myös, että kasvuvaiheessa on normaalia tuntea epävarmuutta omasta seksuaalisesta suuntautumisesta eikä sitä tarvitse säikähtää. Aikuisten pitäisi osata tukea ja antaa tilaa tällaisille tunteille. Epävarmuus saattaa jatkua myös aikuisiällä. Omille seksuaalisuuden moninaisuuden tunteille saa ja pitää antaa tilaa.

Tehdessäni opinnäytetyötäni varten osallistuvaa havainnointia Transforces-hankkeessa haastattelin ryhmätapaamisiin osallistuneita transihmisiä yhteisöpedagogiopiskelijoille pitämäni koulutusta varten. Heille tehdyt kysymykset esittelen luvussa 5.1. Hyödynsin heidän vastauksiaan myös Naapuriäitien koulutuksessa, jotta sain aikaan keskustelua sukupuolen moninaisuudesta. Pohjustin aihetta kertomalla, että samalla tavalla kuin seksuaalisuus myös sukupuoliuus voi olla moninaista, eikä syntymässä määritelty sukupuoli välttämättä tunnu oikealta. Kerroin hankkeesta, jonka osallistujia olin havainnoimassa. Keskustelin ensin naisten kanssa siitä, mitä sukupuolen moninaisuus heidän mielestään tarkoittaa, miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin heidän mielestä edistää ja minkälaista tietoa sukupuolien moninaisuudesta he kokisivat tarvitsevansa. Sen jälkeen kerroin, mitä Transforces-hankkeen ryhmätapaamisten osallistajat vastasivat minulle heille esittämiini kysymyksiin (liite 3). (Pesonen 2016.)

Koulutuksen tavoitteena oli herättää naisissa ajatuksia ja kirvoittaa keskustelua aiheeseen liittyen. Koulutuksen pääfokus oli ajatusten herättämisessä ja vuorovaikutteisen ja dialogisen tilanteen luomisessa. Dialogissa pyritään yhteisen

ymmärryksen löytämiseen siten, että erilaiset ajatukset, olettamukset ja merkitykset tehdään ymmärrettäväksi ja omia ajatuksia saatetaan kyseenalaistaa. (Wilhelmsson 2010, 63.) Se sopi mielestäni hyvin koulutukseni taustalle, koska aidon dialogin avulla on mahdollisuus oppia ja laajentaa omaa ymmärrystä. Kun maahanmuuttajanaiset toimivat Naapuriäiteinä ja tukihenkilöinä muille maahanmuuttajanaisille ja -perheille, on mahdollista, että he törmäävät henkilöihin, jotka kuuluvat seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin. Halusin tarjota koulutuksen avulla naisille työvälineitä tällaisiin tilanteisiin. Se, että jouduin vaihtamaan kielen suomesta englantiin ilman ennakkovaroitusta, toi haasteita sanalliseen ilmaisuuni. Pidin kuitenkin tästä haasteesta, koska uskalsin käsitellä asioita myös vieraalla kielellä. Jouduin tekemään myös muita muutoksia ennakkosuunnitelmiini: monet harjoitukset jäivät pois, koska naisia oli niin vähän ja tilanne muistutti muutenkin enemmän keskustelua kuin koulutusta. Etukäteen arvelin, että naisten kielitaito saattaa olla heikko, mutta he puhuvat kuitenkin auttavasti suomea ja tietämystä transasioista ei juuri ole. Osoittautui kuitenkin, että naiset puhuneet suomea, mutta olivat tietoisia sukupuolien moninaisuudesta ja toivoivat yhdenvertaista kohtelua kaikille. Lisäksi he olivat lukutaitoista, joten Power point-esitys olisi elävöittänyt tuokiota. Jokainen ryhmä, jota koulutan, on erilainen, joten toimintasuunnitelmaa ei voi noudattaa kirjaimellisesti. Minun täytyy siis varautua siihen, että minulla on useampia toimintamalleja, joita sovellan ryhmän rakenteen mukaan.

Maahanmuuttajien on vaikeaa valmistautua etukäteen maahanmuuttoon liittyviin psykososiaalisiin haasteisiin. Omista juurista irrottautuminen ja uuteen yhteiskuntaan asettuminen saattaa tuoda mukanaan suuria haasteita. Kotoutumista voivat hankaloittaa esimerkiksi vaikea työllistyminen ja kantasuomalaisten kielteiset asenteet. (Alitolppa-Niitamo 2005, 44-45.) Naapuriäitien tuella ja avulla on suuri merkitys erityisesti maahanmuuttajaperheiden kotoutumisessa. Olen iloinen, että saan omalta osaltani olla mukana tuossa prosessissa.

5.3 Koulutus Espoon moniammatilliselle työryhmälle

Järjestin vuoden 2016 tammikuussa 1,5 tuntia kestävä koulutusaamupäivän Espoon nuorten aikuisten kanssa työskentelevälle moniammatilliselle työryhmälle. Opiskelutoverini on yksi moniammatillisen työryhmän jäsenistä ja hän pyysi minua paikalle kertomaan opinnäytetyöstäni ja sukupuolien moninaisuudesta. En keskity tämän koulutuksen esittelyyn ja analysointiin niin yksityiskohdallisesti kuin kahteen aiempaan, koska koulutus ei liittynyt opintoihini eikä siitä ole kenttäpäiväkirjamuistiinpanoja. Haluan kuitenkin tuoda esille työntekijöiden tärkeitä mielipiteitä ja ajatuksia sukupuolien moninaisuudesta ja sensitiivisestä kohtaamisesta. Esittelen koulutuksen rakenteen, jotta siitä voisi olla hyötyä myös opinnäytetyöni lukijoille. Lisään opinnäytetyöni liitteeksi koulutustilaisuuden ohjelman/aikataulun (liite 4).

Aloitimme koulutusaamupäivän korttiharjoituksella, jossa kaikki saivat valita pöydälle levittämistäni postikorteista yhden. Kortit sisälsivät kaikenlaisia kuvia renessanssiajan taideteoksista maisemakuviin. Teimme esittelykierroksen, jossa kaikki kertoivat keitä he olivat, miksi olivat valinneet korttinsa ja miten se kuvasi kokemusta omasta sukupuolesta. Osallistujia tuokiossa oli noin 30. Olin itse kierroksen viimeinen. Jatkoin korttikommenttien lisäksi omaa esittelyäni Power point -esityksen avulla. Kerroin kuka olen, mistä tulen, opinnäytetyöni silloisen aiheen ja Transforces-hankkeen pääkohdat osallistuvan havainnointini ajalta: ryhmätapaamiset, Flash mob-tempauksen, Pride-kulkueen ja oman roolini hankkeessa. Olin liittännyt esitykseeni myös kuvia tapahtumista.

Esittelyn jälkeen kerroin sukupuolien moninaisuuteen liittyviä tärkeitä termejä, joiden esittelyssä käytin edelleen apunani Power point -esityksen dioja. Sen jälkeen ohjeistin osallistujat miettimään pöytäkunnittain vastauksia etukäteen pöydille asetettuihin kysymyksiin. Kysymykset, Transforces-hankkeen ryhmäläisten vastaukset ja toimintamalli olivat pääosin samat kuin Transoppimiskahvilassa (ks. 5.1). Esittelen seuraavassa muutamia esimerkkejä koulutustuokioon osallistuneiden vastauksista:

1. Mitä sukupuolen moninaisuus mielestänne tarkoittaa?

- ”Erilainen kokemus”
 - ”Täytyykö olla ulkoisia miehisiä tai naisellisia perinteisiä ominaisuuksia, jos kokee olevansa vahvasti jompikumpi?”
 - ”Täytyykö määritellä tarkkaan? Ihminen on ihminen”
 - ”Henkilökohtainen → Ulkoiset ominaisuudet voivat olla henkilökohtaisen sukupuolen kokemisen kannalta tärkeitä”
 - ”Tärkeää olisi, että jokainen saisi itse määritellä, mutta yhteiskunta määrittää”
2. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin mielestänne edistää?
- ”Tietoisuuden ja tiedon lisäämistä esim. perusopetukseen”
 - ”Käsitteiden avaaminen: esim. ”mies”, ”nainen” → moninaisuus → kulttuurisia konstruktioita”
 - ”Lisää sukupuolivaihtoehtoja dokumenteissa”
 - ”Pohtimalla sukupuolen määrittelyn tarvetta”
3. Minkälaista tietoa transihmisistä kokisitte tarvitsevanne?
- ”Transihmisten kokemuksia palveluiden käyttäjinä ja miten on tullut kohdelluksi”
 - ”Termien avaus”
 - ”Lomakkeiden täyttö”
 - ”Kokemusperäistä tietoa”
 - ”Miten laki huomioi?”
 - ”Miten toivoo tulevansa kohdelluksi?”
 - ”Millaista tukea toivoisi?”
 - ”Mitä palveluita nyt on?”

Vastausten purun jälkeen näytin osallistujille dioina translakiin liittyvän sarjakuvan, jonka löysin Amnesty:n kotisivuilta. Keskustelimme yhdessä lain epäkohdista ja sarjakuvan herättämistä ajatuksista. Näytin heille myös Väestöliiton sivuilta löytämäni sukupuolien moninaisuuteen liittyvän dian ja esittelin tärkeitä aiheeseen liittyviä internetsivujen osoitteita. Lopuksi osallistujat saivat esittää minulle kysymyksiä ja kommentteja. Pyysin heitä myös kirjoittamaan Post it -lapuille positiivisia ja negatiivisia kommentteja koulutustuokiosta. Esittelen seuraavassa muutamia esimerkkejä kommentteista:

- ”Aina ajankohtainen aihe”
- ”Porukalla monipuolisia ajatuksia → kiva kuulla niitä”
- ”Mukava osallistava koulutus”
- ”En ollut tullut ajatelleeksi millaisten asioiden parissa osa ihmisistä taistelee”
- ”Olisi voitu mennä pintaa syvemmälle, transtietous jäi hieman ohueksi”
- ”Kokemusasiantuntijuus olisi loistava lisä”
- ”Liian lyhyt koulutus”
- ”Lakiin olisi voitu pureutua vielä enemmän”

Pitäessäni koulutustuokiota olin vielä tekemässä opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena oli toimia käsikirjana yhteisöpedagogeille sukupuolien moninaisuuden kohtaamiseen. Jos pitäisin koulutuksen uudestaan, puhuisin enemmän omasta tutkija-kehittäjän roolistani, jolloin tarkastelun tulokulma muuttuisi eikä pääfokus olisi välttämättä sukupuolien moninaisuudessa vaan kohtaamisissa. Joidenkin palautteiden perusteella koulutustuokion sisältöä pidettiin liian pintapuolisena ja paikalle olisi kaivattu lisäksi kokemusasiantuntijaa. Olen kuitenkin tyytyväinen, jos herätin ajatuksia ja kiinnostusta ottaa asioista enemmän selvää ja perehtyä aiheeseen syvemmin. Puolitoista tuntia on rajattu aika sukupuolien moninaisuuden perusteelliselle tarkastelulle, joten toivon osallistujien hyödyntäneen esittelemiäni kotisivuja aiheen yksityiskohtaisemmassa opiskelussa. Mielestäni oli arvokasta, että osallistajat pääsivät keskustelemaan ja etsimään yhdessä ratkaisuja oppimiskahvilatyypin koulutusrakenteen ansiosta. Heidän ajatuksensa ovat tärkeitä.

6 HAASTATTELUT

Tämä luku on itselleni opinnäytetyön tärkein, koska saan kertoa haastateltavien tarinat, jotka ovat herkkiä, avoimia ja koskettavia ja samalla opettavaisia ja informatiivisia. Niiden kautta opin enemmän sukupuolien moninaisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja sensitiivisyydestä kuin mistään oppikirjasta tai teoriasta. Tässä luvussa myös kertomuksen tutkimuksella on suuri merkitys ja se koros-

tuu sekä haastateltavien tarinoissa että omissa päiväkirjamerkinnöissäni. Nauhoitin haastattelut, minkä jälkeen kirjoitin ne puhtaaksi omin sanoin siten, että itse toimin kertojana. Haastattelut noudattivat haastateltavien omia kertomuksia. He saivat tekstit luettavakseen ja kommentoitavakseen ennen julkaisua. Minulla oli kaksi erilaista haastattelukysymysrunkoa, toinen alan ammattilaiselle (liite 5) ja toinen kokemusasiantuntijalle (liite 6), mutta yhdistelin välillä kysymyksiä ja keksin niitä lisää keskustelun lomassa. Näin toimin etenkin yhden haastateltavan kanssa, joka oli sekä kokemusasiantuntija että alan ammattilainen.

Haastatteluissani esiintyvistä kokemusasiantuntijoista toinen määrittelee sukupuolen kokemuksensa mieheksi ja toinen ei koe määrittelyä tärkeäksi. Sukupuolien moninaisuuden kirjo on laaja, ja olisin mieluusti haastatellut myös esimerkiksi transnaista tai transvestiittia. Haastateltavien saavutettavuus oli kuitenkin sen verran vaikeaa, että päädyin haastattelemaan vain kahta kokemusasiantuntijaa. Pääpaino opinnäytetyössäni on kohtaamisissa, ei sukupuolien moninaisuuden tarkastelussa, joten uskon haastattelujen annin olevan riittävä.

Aloitan haastattelutarinat teksteistä poimituilla lainauksilla, jotka halusin nostaa esiin. Kerron ensin 32-vuotiaan kokemusasiantuntijan tarinan, josta puhun anonymiteetin mahdollistavalla nimellä ”henkilö 32v”. Tämän jälkeen kerron kokemusasiantuntija/kirkon nuorisotyönohjaaja Mio Kivelän tarinan. Olin sanonut hänelle tekeväni haastattelun anonymisti, mutta hän toivoi itse nimensä mainittavan, koska hän vastasi kysymyksiin myös kirkon nuorisotyönohjaajan ja kouluttajan roolissa. Häntä on kuulemma haastateltu niin monta kertaa aiemminkin, että käsittelemämme asiat on jo kerrottu julki. Työnohjaaja/kouluttaja Juha Kilpiää oli alun perinkin tarkoitus haastatella nimellä, koska hän puhui alan ammattilaisen näkökulmasta. Kerron hänen tarinansa kolmantena. Viimeisessä kappaleessa on oma yksityiskohtainen haastattelupäiväkirjani, jonka kirjoittamisen aloitin ensimmäisestä pitämästäni haastattelusta. Halusin lisätä opinnäytetyöhöni koko päiväkirjan, koska siinä paljastan oman herkkyyteni, haavoittuvaisuuteni ja kolhuni, jotka haastatteluprosessiin liittyivät. Tutkimuksen tekeminen ei välttämättä aina ole helppoa ja mukavaa, ja vastoinkäymiset tuntuvat välillä ylittsepääsemättömiltä, mutta niiden kautta on myös mahdollisuus oppia ja kehittyä.

6.1 Kokemusasiantuntija henkilö 32v

”Transasiat ovat tällä hetkellä esillä ja jos niitä halutaan edistää, kannattaa olla avoin, vastailta kysymyksiin ja puhua aiheesta vaikka tuntikausia.”

Henkilö 32v eli myrskyisän lapsuuden väkivaltaisissa olosuhteissa, josta hänellä ei ole kovin hyviä muistoja. Vanhemmaksi tullessaan hän alkoi ymmärtää enemmän asioita itsestään ja tulla tyytyväisemmäksi. Kotoa pois muuttaminen 15-vuotiaana oli askel parempaan. Lapsuuden vaikeudet kotona vaikuttivat siihen, että henkilö 32v ei ehtinyt juuri ajatella kehoon liittyviä tuntemuksia, koska ne jäivät taka-alalle vaikeuksien keskellä.

Henkilö 32v ei koe tärkeäksi sukupuolensa määrittelyä. Sukupuoli on hänen mielestään jokaisen oma kokemus ja määrittely oma asia. Henkilö 32v epäilee, että muille on helpompaa määritellä hänet joidenkin tiettyjen termien kautta, mutta hän itse ajattelee laajemmin koko sukupuolen kirjosta eikä halua asettua tiettyyn lokeroon. Jos joku kuitenkin haluaa häneltä määrittelyn, hän kertoo olevansa transmaskuliini. Henkilö 32v ei koe tulleen syrjityksi sukupuolensa ilmaisemisen vuoksi, koska hän on ollut jo pitkään sinut itsensä kanssa. Vaikka hänen menneisyytensä onkin ollut rankka, hän haluaa pitää sen osana itseään ja sitä mikä hänestä on tullut. Hän haluaa myös olla avoin vastaamaan kysymyksiin, jos joku on kiinnostunut hänen sukupuolen ilmaisemisestaan. Ihmiset eivät ole pahoja, vaan usein tietämättömiä. Tällöin on tärkeää kasvattaa heidän tietämystään vastaamalla kysymyksiin. Aidon tietämättömyyden ja vilpittömän tiedonjanon erottaa henkilön 32v mielestä helposti ikävistä kommentteista ja huonosta käytöksestä. Hän on kokenut, että vastaamalla itse avoimesti muita askarruttaviin kysymyksiin myös reagointi on positiivista. Henkilö 32v ymmärtää, että joillekin transihmisille omasta sukupuolen ilmaisusta puhuminen ei ole luontevaa eivätkä he halua vastailta kysymyksiin. Jos kysymyksistä suuttuu, ei sillä edistetä mitään, vaan saavutetaan vain negatiivista huomiota. Jos esimerkiksi joku puhuu sukupuolenvaihdosleikkauksesta, henkilö 32v kertoo tälle toivovansa, että hän käyttäisi mieluummin termiä sukupuolenkorjaus ja perustelee samalla miksi: ei ole olemassa yhtä leikkausta, jolla sukupuoli vaihdetaan. Korjaus

on prosessi, johon kuuluu eri toimenpiteitä, joiden tarpeen määrittely on yksilöllistä. Henkilö 32v on sitä mieltä, että sukupuolen moninaisuuteen liittyvää terminologiaa on paljon eikä kaikkien voi olettaa sitä hallitsevan. Hän on itse oppinut termit pääosin oman korjausprosessinsa aikana, mutta ei siltikään koe osaavansa vielä kaikkia.

Henkilö 32v on sitä mieltä, että ihmiset ovat luonnostaan uteliaita ja tiedonjanoisia. Hänen mielestään ei ole vakavaa, jos joku käyttäytyy tahtomattaan loukaavasti esimerkiksi käyttämällä väärää termiä, mutta jos termin käyttämisestä jatkaa myöhemmin tarkoituksella, se on jo huonoa käytöstä. Kysyä saa aina, ainakin häneltä. On toki henkilökohtaista, miten eri ihmiset reagoivat kysymyksiin, mutta silti henkilö 32v neuvoo mieluummin kysymään kuin olemaan kysymättä. Transasiat ovat tällä hetkellä esillä, ja jos niitä halutaan edistää, kannattaa olla avoin, vastailta kysymyksiin ja puhua aiheesta vaikka tuntikausia.

Henkilö 32 v on saanut kuulla olevansa positiivisella tavalla erikoinen. Hän on välillä miettinyt, onko hän oikeutettu voimaan niin hyvin, kuin hän kokee voivansa. Hän ihmettelee välillä muita transihmisiä kuunnellessaan, pitääkö kaiken olla niin vaikeaa. Hänellä on hyviä kokemuksia asiantuntijoista, muista ihmisistä ja kohtaamisista. Hän ei aio pyydellä anteeksi hyvinvointiaan. On kyse hänen elämästään. Lapsuuden kokemukset olivat rankkoja, joten nyt on hänen oikeutensa nauttia. Hän ei koe tarvetta käydä vertaistukiryhmissä, mutta vertaisia on mukava nähdä positiivisen tulokulman kautta. Hän osallistuukin mielellään tällaisiin tapaamisiin ja tapahtumiin. Hän ei halua väheksyä traumasähtöisiä tukiryhmiä, mutta uskoo itselleen parhaan väylän olevan juuri vaikuttaminen ja äänen puhuminen muiden vertaisten ja läheisten kanssa.

Henkilö 32v on hiljattain aloittanut hormonihoiton, joka muuttaa hänen kehoaan ja on vaikuttanut voimakkaasti myös mielialoihin: välillä itkettää, välillä naurattaa ja välillä huimaa päätä. Hänen äänensä on madaltunut, hartiansa kasvaneet ja jalkateränsä leventyneet. Karvoja on myös kasvanut sellaisiin paikkoihin, joissa niitä ei ole aiemmin ollut. Selkeä havainto lihasten kasvamisesta oli, kun hän sovitti viime talvena ostamaansa takkia, joka ei enää mahtunut päälle. Hän on joutunut uusimaan lähes koko vaatevarastonsa. Esimerkiksi kengän koko on kasvanut puolitoista numeroa. Hän ei koe olevansa mies tai haluavansa kos-

kaan tulla sellaiseksi, mutta maskuliinisemmaksi hän silti haluaa ja on jo tullutkin. Hän pitää maskuliinisista piirteistä itsessään ja haluaa korostaa niitä. Tulevaisuudessa henkilö 32v aikoo mennä mastektomiaan eli rintojen poistoon. Ennen sitä hän toivoisi hormonihoidon vaikuttavan rintakehän fysiologisiin muutoksiin, jotta tulos olisi paras mahdollinen. Hän ei kuitenkaan koe olevansa asian suhteen kiireinen, koska hänellä ei ole voimakasta kehodysforiaa eli inhoa omaa vartaloa kohtaan. Sukuelinkirurgian suhteen hän ei ole tehnyt minkäänlaisia päätöksiä: se mitä hänellä on jalkojen välissä ei määrittele hänen sukupuoltaan. Paineita hänellä ei siis ole ja päätökset lähtevät omasta itsestä.

Henkilö 32v ei halua, että trans-etuliite määrittelee sen, kuka hän on. Hän on hän. Henkilö 32v kokee kuitenkin, että useat ihmiset pitävät häntä kiinnostavana ja kiinnittävät häneen paljon huomiota. He kyselevät häneltä, onko hän mies vai nainen, mitä henkilö 32v pitää lähinnä huvittavana. Hän toivoisi, että maailmassa oltaisiin pian siinä pisteessä, että olisi olemassa myös kolmas sukupuoli. Tällöin esimerkiksi virallisissa papereissa ei tarvitsisi lokeroida, oletko mies vai nainen, eikä myöskään trans-etuliitteellä olisi merkitystä. Hän ei oikein koe olevansa kumpaakaan sukupuolta. Esimerkiksi lomakkeita täyttäessä riippuu päivästä, kumman sukupuolen henkilö 32v sinne merkitsee, tai sitten hän ei merkitse kumpaakaan. Hänen passissaan on toistaiseksi naisen sosiaaliturvatunnus. Mm. matkalippujentarkastajien taholta on tullut tähän liittyen epäasiallisia kommentteja: he ovat väittäneet, että henkilö 32v on ottanut tyttöystävänsä lipun. Matkakorteista on sukupuoli nähtävillä. Hän on joutunut todistamaan henkilöllisyytensä näyttämällä passiaan. Tällaiset tilanteet ja muut vastaavat tuntuvat henkilöstä 32v pahalta, mutta hän on elänyt yli 30 vuotta vähän erilaisena kuin muut, joten hän on jo tottunut tällaisiin reaktioihin. Ja jos ihmiset tuijottavat häntä, se voi johtua myös siitä, että hän näyttää muiden mielestä kivalta.

Henkilön 32v mielestä transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin edistää mm. saamalla tämänhetkinen translaki kuntoon. Hänen mielestään on tärkeää, että eduskunnassa on sateenkaariosioita edistävä tiimi. Tiimi tekee hänen mielestään merkittävää ja hienoa työtä. Muuttamalla sukupuolinormitettuja tiloja, kuten esimerkiksi vessoja molemmille sukupuolille tarkoitetuiksi, edistettäisiin myös yhdenvertaisuuden toteutumista. Tällä hetkellä vaikkapa pisuaarit vaikeuttavat henkilön 32v julkisissa vessoissa käymistä.

Henkilön 32v mielestä pätevä neuvo sukupuolen moninaisuuteen liittyen on ”Älä oletta! Ota mieluummin asioista selvää tavalla tai toisella: kysymällä tai sivistämällä itseäsi opiskelemalla. Jokainen ihminen haluaa olla ihminen ja tulla kohdatuksi ihmisenä”

6.2 Kokemusasiantuntija/kirkon nuorisotyönohjaaja Mio Kivelä

”Kivelän mielestä sosiaalialan ihmisillä ja esimerkiksi yhteisöpedagogeilla on jo valmiiksi taidot toimia transihmisten kanssa, koska he hallitsevat vuorovaikutteiset työtavat. Itseensä pitää vain luottaa.” (Kivelä, 2016.)

Mio Kivelä on 24-vuotias kirkon nuorisotyönohjaaja, joka tekee seurakunnan nuorisotyötä, kouluttaa ihmisiä mm. sukupuolien moninaisuuteen liittyvistä teemoista ja ohjaa transmiesten ryhmää. Hän on kotoisin taajamapaikkakunnalta, mutta asuu nyt pääkaupunkiseudulla. Teini-ikäisyys oli Kivelälle rankka, ja se nousee esille erilaisena ajanjaksona hänen elämässään. Kivelä ei ymmärtänyt, mistä valtava yhtäkkiä alkanut pahoinvointi johtui: itseinholle ei löytynyt selitystä ulkopuolelta, eikä Kivelä itsekään osannut sitä sanoittaa. Hän ei tuolloin tiennyt mitään transihmisyydestä. Jälkikäteen hän on osannut oivaltaa, että pahoinvointi alkoi samaan aikaan kuin murrosikä. Kun keho lähtee toiseen suuntaan kuin mieli, psyyke ei enää kestä. Kivelän mieli oli täysin rikki, hän koki niin suurta itseinhoa, että halusi tappaa itsensä, vaikkei halunnut elämän loppuvan. Elämä oli ihan mukavaa, mutta itseinho oli voimakas. Myöhemmin pahoinvoinnille löytyi järkevä selitys: transsukupuolisuus. Sukupuoli-identiteettiin ja kehodysforiakysymyksiin liittyvät vastaukset löytyivät Kivelän oman etsinnän avulla, vaikka pahoinvointiin ja itsetuhoisuuteen hän saikin apua myös muuta kautta. Hän näki dokumentin muunsukupuolisista, mutta ei täysin samaistunut näkemäänsä, koska hän olisi aina halunnut syntyä pojaksi. Muunsukupuolisuudessa on kyse siitä, että ei halua välttämättä tulla määritellyksi kumpaankaan sukupuoleen. Ohjelma kuitenkin kirvoitti Kivelän hankkimaan lisätietoja aiheesta mm. Googlen avulla, ja tietoa transsukupuolisuudesta löytyi enemmän. Hän oli nähnyt aiemminkin dokumentin transsukupuolisuudesta, mikä palautui hänen mieleensä vasta myöhemmin, mutta se oli niin synkkäsävyinen, että se ei negatiivisuudes-

saan antanut tuolloin teini-ikäiselle Kivelälle samaistumispintaa. Internetin välityksellä aiheesta löytyi kuitenkin sellaista tietoa, että palaset alkoivat pikkuhiljaa loksahdella paikoilleen.

Kun on kokenut pitkään itseinhoa, kestää asioiden prosessointi Kivelän mukaan pitkään, vaikka syyt omille tuntemuksille selvisivätkin. Hän kokee nyt olevansa sinut itsensä kanssa, vaikka se ei ole tapahtunutkaan silmänräpäyksessä. Hän on ollut viime aikoina hetkittäin jopa hämmentynyt siitä, kuinka tyytyväinen kokee olevansa itseensä tällä hetkellä. Sellaisen tunteen hän koki viimeksi pieneenä lapsena, kun sukupuolella ei vielä ollut mitään merkitystä. Kivelä kokee tärkeäksi oman sukupuolensa määrittelyn mieheksi, mutta vähintään yhtä tärkeää yleisellä tasolla on, että kenenkään ei tarvitse määritellä sukupuoltaan, jos ei koe siihen tarvetta. Itsemäärittely- ja määrittelemättömyysoikeus ovat tärkeitä asioita. Trans-etuliitteen käyttö ja sen tarpeellisuus riippuu Kivelän mukaan tilanteesta. Itsemäärittelyoikeus kuuluu tähänkin vahvasti. Jos transtausta liittyy oleellisesti siihen tilanteeseen, jossa ollaan, voidaan se ottaa esille, mutta Kivelä toivoo, että se ei ole ensimmäinen asia, joka hänestä esiteltäessä mainitaan. Esimerkiksi Kivelän tekemässä vaikuttamistyössä trans-etuliitteellä on hänelle merkitystä, ja se voidaan tuoda esille. Kun ihmisen taustalla ei ole merkitystä tilanteissa, ei myöskään etuliitettä tarvita. Nuorisotyötä tehdessään Kivelä haluaa voida tuoda myös taustansa esille. Tavallisen työn keskellä asia tulee kuitenkin hyvin harvoin ilmi, joten Kivelä haaveileekin jostain luontevasta sivulauseesta, jolla taustan voisi nuorille ohimennen mainita. Kivelä ajattelee, että sukupuoli-identiteettiään tai sukupuolen ilmaisemista ei ole tarpeen käsitellä, mikäli asianomainen ihminen ei sitä halua. Hänelle itselleen on kuitenkin luontevaa olla avoin transtaustastaan, ja hän toisi sen mielellään esille myös työssään. Tämä voisi helpottaa nuorten lähestymistä ja kääntymistä hänen puoleensa, kun erilaiset asiat askarruttavat ja heillä on esimerkiksi sukupuolien moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Hänen mielestään olisi tärkeää, että sellaisten nuorten, joilla on itsellään transtausta, ei tarvitsisi toimia sukupuolen moninaisuuden kouluttajina taustansa vuoksi. Kivelä on itse ollut tilanteissa, joissa hän on mennyt puhumaan jostakin aivan muusta, mutta onkin joutunut toimimaan transasioiden kouluttajana, kun hänen transidentiteettinsä on tullut ilmi. Hän pitää tätä kuitenkin täysin ymmärrettävänä reagoititapana työntekijältä, jolla ei ole asiasta aiemmin mitään tietoa.

Kivelän ympärillä on aina ollut fiksuja ja rakastavia ihmisiä ja yhteisöjä, joten sukupuolen ilmaisusta johtuvaa selvää syrjintää hän ei ole kokenut. Suurimmat lähipiirin ihmisten katoamiset ja julmimmat sanat hän joutui vastaanottamaan tullessaan kaapista ulos lesbona eli seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvana. Kun Kivelä on alkanut ilmaista itseään miehenä, on suurin osa tuomitsevista ihmisistä jo kaikonnut, joten hänen ei ole tarvinnut kuunnella heidän arvosteluun. Kivelän mukaan ihmiset sanovat kasvokkain harvoin mitään julmaa, vaikka he saattavatkin ilmaista ihmetystä. Kivelä keskustelisi mieluummin kasvotusten kuin ottaisi kommentteja vastaan kiertoteitse ilmaistuna. Tällaisia tilanteita on tullut esiin esimerkiksi opiskeluaikoina luennoilla, joilla puhutaan muka yleisellä tasolla, vaikka toisten opiskelijoiden kommentit ovatkin kohdennetut suoraan Kivelään.

Kivelän mukaan sukupuolien moninaisuuteen liittyvä terminologia kasvaa ja kehittyy jatkuvasti. Tästä johtuen perusteellisesti termit hallitsevat ihmisetkin saattavat tehdä joskus virheitä tai käyttäytyä tahtomattaan loukkaavasti esimerkiksi koulutus- tai ryhmänohjaustilanteissa. Tärkeämpää kuin termien täydellinen hallinta on ihmisen hyvä tahto ja mahdollisten virheiden pahoittelu jo heti vuorovaiikutustilanteiden alussa. Jos kertoo asioita toisesta ihmisestä, kannattaa myös kysyä häneltä itseltään, mitä hän haluaa itsestään sanottavan. Toki termejä on myös tärkeää opiskella, mutta vaikka niitä ei hallitse, ei kannata sen takia pysyä tuppisuuna. Jos esimerkiksi sosiaalialan ihmiset olisivat vaiti, kun joku kääntyy heidän puoleensa neuvoja kysellen, se olisi selän kääntämistä avun tarvitsijaa kohtaan.

Läheisten ihmisten kannattaa Kivelän mukaan vaihtaa puhelimeen ja muihin tietolähteisiin heti transihmisen uusi nimi, jonka tämä tuntee omakseen, vaikka he olisivat tottuneet kutsumaan häntä vuosikaudet eri nimellä. Näin uusi nimi painuu helpommin mieleen, ja sen käyttäminen tulee luontevaksi. Sillä tavoin toisen sensitiivinen kohtaaminen mahdollistuu ja kunnioitus välittyy.

Kivelän mukaan transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin Suomessa edistää tekemällä konkreettisia muutoksia translakiin ja lisäämällä yleistä tietoisuutta transasioista. Tämä ei liity niinkään terminologiaan, vaan siihen, mitä

sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli ylipäänsä käytännössä tarkoittavat. Ihmisten tietoisuutta tulisi siis kasvattaa sukupuolien moninaisuuden kokonaisvaltaisessa kirjossa, johon kuuluvat myös cis-sukupuoliset eli sellaiset, jotka kokevat syntymässä määritellyn sukupuolen oikeaksi. Tämä antaisi kaikille tilaa toimia ja löysentäisi nyky-yhteiskunnan tiukkoja normistoja, jotka vaikuttavat toimintatapoihin ja asenteisiin ilman, että ihmiset välttämättä sitä edes tiedostavat. Sukupuoli voi olla myös joissain tilanteissa merkityksetön, eikä se välttämättä ole meitä määrittävä tekijä.

Kivelän sukupuolenkorjausprosessiin on kuulunut mm. hormonihoitoja, hänen passinsa sosiaaliturvatunnuksen passimerkintä on muutettu vastaamaan miespuolisen henkilön tunnusta, ja leikkausten suhteen hän on alusta asti päättänyt kuunnella, mikä itsestä tuntuu hyvältä ja toimia sen mukaan. Prosessi on auttanut Kivelää tulemaan sinuiksi itsensä kanssa. Suuri merkitys on myös sillä, miten maailma hänet näkee. Nyt hänet nähdään miehenä, ja se on hänelle tärkeää. ”Mä olen enemmän mä kuin mä olen koskaan ollut.”

Kivelällä on monia iloisia koulutusmuistoja. Yksi on tilanteesta, jossa hän on itse kouluttanut kirkon nuorisotyönohjaajia. Koulutuksen taustalla pyöri eri tilaisuuksien mainoskuvia. Yhdessä niistä näkyi kaksi kättä, jotka pitivät kiinni toisistaan. Yksi koulutettava totesi, että miksi tässäkin pitää olla heteropari pitämässä käsistä kiinni. Se oli hänen mielestään heteronormatiivista ja olettavaa. Tähän toinen koulutettava kysyi, millä perusteella henkilö piti tätä heteroparina. Vastaus kuului, että se johtui toisen käsivarren karvaisuudesta. Tähän toinen taas kehoitti olemaan olettamatta. Tämä vuoropuhelu ilahdutti Kivelää: spontaani keskustelu toi esille monta hienoa näkökulmaa, joiden esille tulo ei vaatinut Kivelän johdattelua tai ohjausta. Kommentit lähtivät koulutettavista itsestään.

Kivelän mielestä sosiaalialan ihmisillä ja yhteisöpedagogeilla on jo valmiiksi taidot toimia transihmisten kanssa, koska he hallitsevat vuorovaikutteiset työtavat. Itseensä pitää vain luottaa. Samoin kuin mitä tahansa ryhmää ohjatessa myös transryhmää ohjatessa tulisi Kivelän mielestä kohdata kaikki yksilöinä ja jokaiselle pitäisi antaa tilaa määritellä itsensä sellaisena kuin on. Sensitiivinen kohtaaminen voi vaatia paljon, ja tahatonta loukkaamista saattaa tapahtua tilanteissa kuin tilanteissa. Kivelän mukaan hän on itsekin onnistunut joissakin tilanteis-

sa olemaan tahtomattaan loukkaava. Kun Kivelä ymmärsi, että sukupuoli merkitsee samaan aikaan paljon ja vähän, ja kun hän työsti tätä ajatusta, hän oivalsi paljon: kaikista tärkeintä on kohdata ihminen. Tämä ajatus toimii kaikilla elämän osa-alueilla.

6.3 Työnohjaaja/kouluttaja Juha Kilpiä

”Sensitiivisen kohtaamisen yksi tärkeä ajatus on, että ihminen on nähty, hyväksytty ja kunnioitettu sellaisena, kuin hän on. On myös tärkeää, että kukaan ei kyseenalaista sitä mitä toinen on ja kukaan ei yritä nähdä ketään toisenlaisena.” (Kilpiä, 2016.)

Juha Kilpiä on työnohjaaja, seksuaalipedagogi ja kouluttaja, jonka opiskeluhistoriaan kuuluvat mm. nuorisotyön opinnot, seikkailukasvatus ja toiminnalliset menetelmät, seksuaalineuvojan ja seksuaalipedagogin opinnot, työnohjaus ja erilaiset kriisityön koulutukset. Hän on työskennellyt mm. lastensuojelussa, asunnottomien miesten parissa, miesten kriisikeskuksessa ryhmätoiminnan suunnittelijana, oppimisvaikeuksisten nuorten kanssa ja nykyisin yrittäjänä. Hän opettaa ja kouluttaa seksuaali- ja sukupuolikysymyksistä ja ohjaa ryhmiä sekä toimii työnohjaajana.

Kilpiä on juuri kirjoittanut kirjan ”Nimestä minut tunnet”. Se on julkaistu vuonna 2015. Kirjoittamisprosessin alkaessa Kilpiä oli ohjannut transmiesten ryhmää 8 vuotta. Hän halusi purkaa omia ohjauksen kautta saavutettuja kokemuksiaan toisaalta selventääkseen itselleen mitä ajattelee ja toisaalta siksi, että siitä voisi olla hyötyä myös muille. Aiheesta on kirjoitettu Suomessa lääketieteellistä, juridista ja poliittista materiaalia lukuun ottamatta vähän, joten Kilpiä halusi kirjoittaa jotakin kokemuksellista, josta voisi olla hyötyä esimerkiksi transihmisten perheenjäsenille ja työntekijöille, joita transasiat koskettavat. Kilpiä toivoo, että kirjan avulla ihmiset puhuisivat aiheesta enemmän esimerkiksi sosiaalisten suhteiden kautta. Hän toivoo myös, että ihmiset, joille transasiat eivät ole entuudestaan tuttuja, ymmärtäisivät lukemansa ja oppisivat aiheesta lisää. Ennen kirjan julkaisua hän luetutti osia siitä äidillään ja muutamalla muulla tutulla ihmisellä, joille transasiat eivät olleet tuttuja, ja testasi ymmärsivätkö he lukemansa. Näin

hän sai muokattua tekstinsä palvelemaan myös sellaisia, jotka lähestyvät aihetta ruohonjuuritasolta. ”Nimestä minut tunnet” on kaikille ihmisille tehty kirja.

Kun Kilpiä kouluttaa ihmisiä seksuaalisuuden ja sukupuolen teemoista, hän haluaa heidän ymmärtävän, että sukupuolella on joillekin ihmisille paljon merkitystä, positiivista tai negatiivista. Olisi tärkeää, että ymmärrettäisiin, että kohtaamisissa täytyy olla hienotunteinen. Kilpiän mukaan jos esimerkiksi jotakuta tytötelään, vaikka kokemus omasta sukupuolesta olisi jotakin muuta, voi se olla loukkaavaa, mutta jollekin toiselle nimittelyllä suuntaan tai toiseen ei ole samaa merkitystä. Hän haluaa myös ihmisten ymmärtävän koulutusten avulla, että ei ole olemassa lokeroita, joihin ihmiset voidaan sijoittaa, vaan kaikki ovat omanlaisiaan laidasta laitaan ja suunnasta toiseen. Kilpiän mielestä kaikkia ihmisten parissa työskenteleviä, joilla on hoitava, ohjaava tai kasvatuksellinen ote työssään, pitäisi kouluttaa seksuaalisuuden ja sukupuolen teemoista. Mm. yhteisöpedagogit ja yhteisöpedagogeiksi opiskelevat kuuluvat tähän joukkoon. Olisi tärkeää, että ihmiset oppisivat kohtaamaan mm. transihmisiä ja sukupuolen moninaisuutta hienotunteisesti. Voimaannuttava yksilö- ja ryhmätoiminta edellyttää tällaista otetta.

Sensitiivisessä kohtaamisessa Kilpiä käyttää metaforaa pesuaineista. Ne voivat olla sensitiivisiä, ja sellaisen pesuaineen käytön jälkeen ihoa ei kutita tai ärsytäkään eikä siitä jää haavaumia. Sensitiivisen kohtaamisen jälkeen on samoin. Sensitiivisen kohtaamisen yksi tärkeä ajatus on, että ihminen on nähty, hyväksytty ja kunnioitettu sellaisena kuin hän on. On myös tärkeää, että kukaan ei kyseenalaista sitä, mitä toinen on ja kukaan ei yritä nähdä ketään toisenlaisena.

Kun Kilpiä ohjaa esimerkiksi transmiesten ryhmiä, hän haluaa luoda ohjattaville turvallisen tunteen. Ihmisillä tulee olla itsemäärittelyoikeus, ja esimerkiksi transmiesten kanssa säännöt luodaan yhdessä ja ne käydään läpi tapaamisten alussa. Tärkeää on, että tapaamisissa ei ole tavoitteita, joita kohti pitäisi pyrkiä, vaan jokainen voi itse tutkia itseään ja auttaa myös toisia tutkimaan itseään. Tärkeää on myös normittavaan puheeseen puuttuminen ja sukupuolen laveuden ymmärtäminen, koska vaikka onkin kyse transmiehistä, on normittavuuteen sortuminen lähes yhtä yleistä kuin missä tahansa muussa yhteydessä. Kilpiä lopetti transmiesten ohjaamisen joulukuussa 2015. Sitä ennen hän ehti ohjata

ryhmiä 10 vuotta. Hänellä on seuraaja, jonka kanssa he ohjasivat ryhmiä hetken aikaa yhdessä ennen Kilpiän siirtymistä muihin töihin. Seuraaja on Kilpiän mukaan järkevä ja sydämellinen ihminen, jonka yksi hieno kyky on osata erottaa politiikka ja vertaisuus toisistaan.

Kilpiä kertoo mieleen painuneesta ohjauskokemuksesta, jossa hän kyseli transmiehiltä joulusuunnitelmista. Hän kysyi mm., joutuuko joku olemaan yksin joulunpyhät, johon yksi ihminen vastasi, että joulukuukaus on hänelle parasta aikaa, koska hän saa silloin olla yksin. Kilpiän mieleen ei tullut, että on olemassa erilaisia sosiaalisia tarpeita, jotka eivät ole kaikilla samanlaisia. Kysymysten asetelussa pitäisi miettiä, paistaako niistä läpi jokin tietty olettaus, vai sallisiko kysymys vastauksen, joka ei perustukaan yleisille odotuksille.

Kilpiän kokemuksen mukaan on täysin yksilöllistä, haluavatko esimerkiksi transmiehet integroitua yhteiskuntaan ilman trans-etuliitettä, vai onko heille tärkeää ylläpitää sitä. Tämä voi olla käytännön sanelemaa, tai voi olla, että aluksi etuliitteellä on merkitystä, mutta se häviää pikkuhiljaa ja katoaa loppujen lopuksi kokonaan. Esimerkiksi tiettyyn position asettauduttaessa, kuten vaikka poliittisessa tilanteessa, etuliitteellä saattaa olla aiheen kannalta merkitystä, mutta tavallisissa arkielämän tilanteissa sille ei ole tarvetta.

Kilpiän mielestä transasioihin tutustuminen ja niiden opiskelu on tärkeää, mutta ei kohtaamisten kannalta välttämätöntä. Tärkeintä on ymmärtää, että siihen liittyy asioita, joilla on paljon merkitystä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Siinä mielessä tieto on hyvästä. Suuri merkitys on asioiden oppimisella toisten ihmisten kautta, esimerkiksi ohjaamalla ja yhdessä tekemällä. Mihinkään oppikirjaan ei ole kirjoitettu, minkä ihmiset kokevat loukkaavana, joten sitä ei myöskään voi opiskella loppuun asti. Nöyrä asenne ja sen ymmärtäminen, että suunsa avaamalla saattaa vahingossa loukata jotakuta, on hyvä lähtökohta: kohtaaminen on riski, joka kannattaa ottaa. On tärkeää, että uskaltaa ohjata ja puhua. On myös hyvä kertoa, että saattaa käyttää vahingossa väärin termejä tai käyttäytyä loukkaavasti, mutta ei tee sitä tarkoituksella. Virheitä voi kehottaa korjaamaan ja apuja ja neuvoja voi pyytää kehittyäkseen. Tämä korjaamisen mahdollisuus on hyvä tuoda esille koko ryhmän kesken, koska voi olla, että ryhmäläiset eivät hallitse asioita yhtään sen paremmin ja tekevät itsekin virheitä asioiden ilmai-

semisessä. Yhdessä opettelu on tärkeää! Kun on hyviä kohtaamisia ihmisten välillä, termistökin on enemmän yhteistä ymmärrystä hakevaa ja erilaisuutta sallivaa. On myös hyvä muistaa motiivit, jotka liittyvät tilanteeseen, jossa olemme: olemmeko voimaantumassa vai kenties tekemässä poliittista ja yhteiskunnallista muutosta. Niiden erottaminen on tärkeää, vaikka transasioita käsiteltäessä se onkin erityisen vaikeaa ja toisinaan mahdotonta.

Kilpiä ei ole ohjannut ryhmiä, jotka on tarkoitettu pelkästään transnaisille, mutta heitä on ollut ryhmissä, jotka on tarkoitettu kaikille transihmisille. Hänen mukaansa transmiesten asema yhteiskunnassamme on helpompi, koska yleinen asenne on, että naisesta mieheksi nousee ylöspäin, mutta miehestä naiseksi laskeudutaan alaspäin. Mieltämismalli sukupuolten välillä on epätasa-arvoinen. Naisten on esimerkiksi helpompaa kertoa muistoja lapsuudestaan, jolloin on ollut poikatyttö ja pitänyt autoista ja rajuista leikeistä, kuin miesten siitä, että on ollut tyttöpoika ja pitänyt mekoista ja nukeista. Toinen on ylpeyden aihe ja toisen kertominen saattaa hävettää. Nämä asenteet ovat kuitenkin pikkuhiljaa muuttumassa ja kehittymässä tasa-arvoisempaan suuntaan.

Transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin Kilpiän mukaan edistää tunnistamalla heidät samalla tavalla olemassa oleviksi kuten kaikki muutkin ihmiset. Ihmiset ovat sukupuoliltaan moninaisia, eikä ole olemassa ihmisiä ja erikseen transihmisiä. Sukupuolittamiseen, kuten esimerkiksi vessojen jakamiseen erikseen naisille ja miehille, tulisi kiinnittää huomiota, ja asioita pitäisi päivittää kauemmas sukupuolinormitetusta mallista. Olisi myös tärkeää kerätä enemmän onnellisia tarinoita sukupuolen moninaisuudesta, sillä tällä hetkellä painettu materiaali keskittyy vahvasti huonoihin kokemuksiin ja onnettomiin tarinoihin. On olemassa paljon transihmisiä, joilla menee hyvin ja jotka ovat onnellisia. Kokemuksia siitä, että esimerkiksi vanhempien kanssa on käyty hyviä keskusteluja ja yhteisymmärrys on löydetty, pitäisi mallintaa. Arjesta ammennetut hyvät käytännöt ja tavat voivat auttaa muita positiivisen tulokulman kautta. Tämän ei pidä sulkea pois epäkohtiin, kuten esimerkiksi translakiin puuttumista, mutta kaksi vaikuttamistapaa voisivat kulkea rinnakkain. Normalisointi ja arkipäiväistyminen transasioissa olisi tärkeää: transihmisten ei tarvitse olla jatkuvasti muiden katseiden alla ja arvioitavina.

Hyvä luottamus on tärkeää esimerkiksi transryhmää ohjatessa. Kilpiä muistaa tilanteen, jossa hän saapui ohjaamansa transmiesten ryhmän ovelle, kun porukalla oli hauskaa ja se nauroi keskenään. Kilpiä totesi, että ”Täältähän kuuluu iloinen tyttömäinen kikatus.” Hän pyysi välittömästi anteeksi, koska tajusi mokanneensa. Yksi ryhmäläisistä vastasi: ”Jos et olis Kilpiä, niin saisit turpaas.” Tämän päätteeksi kaikki nauroivat yhdessä. Ihmiset sallivat erilaisia asioita, kun he uskovat, että toisella on hyvä tahto. Näin kävi tässäkin tapauksessa. Silläkin oli varmasti merkitystä, että ryhmäläiset tunsivat Kilpiän, luottivat häneen ja tiesivät, että hän ei käyttäytynyt tarkoituksella loukkaavasti.

On yleistä, että ei uskota hyvään tahtoon. Esimerkiksi eräs poliitikko, joka ajaa transihmisten asioita ja pyrkii korjaamaan translakia, puhui julkisesti sukupuolen vaihtamisesta, vaikka oikea termi on sukupuolen korjaaminen. Kohu väärän termin käytöstä jätti alleen sen tosiasian, että poliitikko tarkoitti hyvää ja haluaa edistää asioita. Hänellä on jopa siihen mahdollisuus. Ihmisten pitäisi sallia virheitä paremmin kun hyvä tarkoitus on näkyvässä ja olla iloisia siitä, että epäkohditiin halutaan puuttua.

Kilpiän mielestä sukupuolta voi lähestyä monella tavalla. Sitä voi lähestyä juridisesti tai lääketieteellisesti, anatomisia tai fyysisiä ominaisuuksia katsoen tai sosiaalisia suhteita tarkkaillen. On tärkeää hahmottaa, että mikään ei häviä pois, vaan kaikki asiat ovat läsnä sukupuolellemme, myös pään sisäinen sukupuoli. Esimerkiksi uimahallissa juridinen sukupuoli ja anatomia ovat merkityksellisiä. Jos passissa lukee tyttö, niin on mentävä tyttöjen puolelle, vaikka kokemus pään sisällä olisi erilainen. Sukupuoli vaikuttaa maailmassa moneen asiaan, joita emme välttämättä tule arjessa ajatelleeksi. Tarvitsemme sallivan maailman, jossa kaikkien ihmisten annetaan elää. Ihmiset ovat onnellisimpia silloin, kun he saavat olla omanlaisia, ja omanlaisina olemme moninaisia.

6.5 Haastattelupäiväkirja

Transforces-hankkeen ryhmätapaamisten aikana pidetyn kenttäpäiväkirjan havainnot toimivat taustatietona lähes koko opinnäytetyöni ajan ja viittaani niihin välillä. Haastattelupäiväkirjan muistiinpanot haluan kuitenkin kirjoittaa kokonaan

auki. Niiden kautta reflektoin tunteitani epäonnistumisineen ja oivalluksineen. Ne kertovat siitä herkkyydestä ja haastavuudesta, jota koko opinnäytetyöntekoprosessi on minulle tuottanut. Käänän päiväkirjamerkintöjeni lisäämisellä opinnäytetyöhöni aineiston analyysin pääläelleen: en analysoi erikseen aineistoani eli päiväkirjamerkintöjä, vaan annan merkintöjen toimia itsessään aineiston analyysinä. Laadullisen tutkimuksen ideana on löytää aineistosta sellaisia tapoja ymmärtää ympäröivää todellisuutta, joita ei ole ennen havaittu (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 16). Haastattelupäiväkirjan avulla tuon henkilökohtaiset havaintoni esille ja helpotan niiden auki kirjoittamisella muita vastaavanlaisia haastatteluita tekeviä. Koska merkinnät ovat henkilökohtaisia, ne ovat myös uusia ja ennen havaitsemattomia. Päiväkirjamerkinnät havainnollistavat sen parhaiten. Päiväkirjan kerronta noudattaa kertomuksen tutkimukseen perustuvaa lähestymistapaa.

9.2.2016

Saavuini haastatteluun myöhässä, koska unohdin haastattelukysymykset kotiin. Tämä oli noloa, koska haastateltava antoi omaa aikaansa minua varten ja joutui odottamaan. Vaikka tunsinkin haastateltavan etukäteen ja uskoin, että uskallan kysyä häneltä henkilökohtaisia kysymyksiä, arastelin silti, että hän saattaisi suuttua tai kyseenalaistaa oikeuteni kysymysten esittämiseen.

Haastattelupaikka oli hieman rauhaton, joten keskittyminen keskusteluun tuntui aluksi hankalalta. Pian haastateltava pääsi kuitenkin vauhtiin ja antoi minulle opinnäytetyöni sisältöä ajatellen arvokkaita vastauksia, jotka olivat myös osin henkilökohtaisia. Sanottavaa riitti ja vastaukset olivat moniulotteisia. Joihinkin kysymyksiin haastateltava vastasi jo ennen kuin ehdin niitä kysyä. Jotkut vastaukset sen sijaan kirvoittivat ajatuksia lisäkysymyksille ja välillämme vallitsi dialoginen vuorovaikutus. Minua kiinnosti kovasti, mitä haastateltava vastaisi kysymykseen, jossa tiedustelin neuvoja sellaisille ihmisille, jotka haluaisivat kohdella kaikkia yhdenvertaisesti, mutta eivät välttämättä osaisi käyttää oikeita termejä tai käyttäytyisivät tahtomattaan loukkaavasti. Vetosin siihen, että aloittaessani itse osallistuvan havainnoinnin transihmisille tarkoitetuissa ryhmätapaamisissa olin noviisi, tietämätön ja juuri edellä mainitsemissani asemassa. Ajattelin vastauksen avulla myös saavuttavani tärkeää tietoa opinnäytetyöni lukijoille, jotka mahdollisesti joutuisivat työtehtävissään vastaaviin tilanteisiin. Kysymyk-

sen lomassa tarkoituksenani oli puhua muun muassa transihmisistä, mutta sainoin vahingossa ”myös transihmiset”. Tämä oli virhe. Haastateltava halusi korostaa, että jos transihmiset pitää lokeroita omaksi erilliseksi ryhmäkseen, ollaan täysin hakoteillä. Ymmärsin mokani, nolostuin ja hermostuin.

Haastateltava oli perehtynyt etukäteen alkuperäisen opinnäytetyöni tarkoitukseen: toimia käsikirjana yhteisöpedagogeille ja muille kasvatustieteen ihmisille sukupuolen moninaisuuden kohtaamiseen. Hän otti useissa vastauksissaan huomioon tämän näkökulman ja vastasi lisäksi myös ko. kohderyhmälle. Virheistä ja väärin termien käytöstä tulkituin vastauksen sanomaksi, että termien opettelu ei vaadi ihmisiltä paljon ja etenkin kasvatustieteen ihmisten pitäisi hallitella ne ja hienotunteinen käytös kohdatessaan sukupuolen moninaisuutta. Jos näitä ei hallitse, kannattaa mieluummin olla hiljaa ja opetella termit seuraavaa tapaamiskertaa varten. Vastaus sai minut pohtimaan itseäni tämän tyypillisissä vuorovaikutustilanteissa: olen puhelias ja sosiaalinen ja haluan kohdella kaikkia yhdenvertaisesti. Saatan kuitenkin välillä tehdä virheitä ja sanoa asioita, joita en ole harkinnut loppuun asti. Joudun umpikujan, kun alan ajatella mitä sanon, hermostun, en uskalla sanoa sitä mitä olen ajatellut ja loppujen lopuksi tokaisen varomattomasti jotakin hölmöä. Jos harkitsen liikaa sanojani, on lopputulos yleensä haitallisempi kuin silloin, kun uskallan keskustella, tehdä virheitä, myöntää ja korjata ne. Omasta itseanalyysistäni tein seuraavat johtopäätökset: on parempi uskaltaa puhua ja tehdä virheitä kuin kääntää selkäänsä ja välttää kohtaamisia, mutta termien opiskelu ja hienotunteinen käyttäytyminen on myös välttämätöntä, etenkin ammatillisissa konteksteissa.

Varsinaisen haastattelun jälkeen keskustelimme opinnäytetyöni tarkoituksesta. Haastateltava oli kiinnostunut kuulemaan, minkä tiedon varaan työni perustuu ryhmätapaamisissa käymisen lisäksi. Hän oli kuullut Espoossa pitämästäni koulutuksesta (ks. luku 5.2.) ja kertoi saaneensa palautetta, että informaation määrä oli vähäinen eivätkä jotkut osallistujat olleet oppineet mitään uutta. Hän neuvosi minua hankkimaan lisää tietoa asiaan perehtyneiltä tahoilta, jotta sukupuolen moninaisuuteen liittyvä faktapohjani olisi kattavampi ja painokelpoinen. Neuvot olivat hyviä.

Haastattelu ja keskustelumme pyörivät päässäni koko yön: mikä on opinnäytetyöni tarkoitus? Haluanko referoida valmista teorian tietoa ja kirjoittaa oppaan sukupuolen moninaisuudesta? Olenko tarpeeksi asiantunteva kirjoittamaan moista? Mitä uutta työlläni on tarjota kasvatustieteen ihmisille? Hylkääkö koko aiheen, mietin uuden ja valmistun myöhemmin? Pahoitin joistakin haastateltavan jyrkistä kommentteista mieleni, joten luovuttaminen tuntui jossain vaiheessa yötä ai-noalta vaihtoehdolta. Aamulla koin kuitenkin oivalluksen: minä en kirjoita opasta sukupuolen moninaisuudesta, vaan kohtaamisesta. Tai oikeastaan kyse ei ole oppaasta laisinkaan. Olen tutkinut ja havainnoinut sukupuolen moninaisuutta tutkijan roolissa ja se toimii opinnäytetyöni viitekehyksenä, mutta kohtaamiset voivat olla siirrettävissä myös muihin konteksteihin. Lähtökohtana työlleni on oman polkuni kuvaus, jonka varrella olen tehnyt havaintoja, oppinut uutta ja tavannut mielenkiintoisia ihmisiä, mutta en ole tullut täysivaltaiseksi sukupuolen moninaisuuden asiantuntijaksi. Sen sijaan olen oppinut paljon tutkijan roolista, yhdenvertaisesta ja sensitiivisestä kohtaamisesta ja koulutusten järjestämisestä. Niistä haluan tehdä opinnäytetyöni. Työni lukijoille haluan tarjota neuvoja ja sovellettavissa ja varioitavissa olevia toimintamalleja tilanteisiin, joissa sensitiivistä kohtaamista vaaditaan. Haluan myös tuoda esille omat epäonnistumiseni, onnistumiseni ja oivallukseni, joiden kautta itse olen oppinut kehittämään itseäni ja työtäni. Ja vaikka tulokulmani aiheen tarkastelulle hieman muuttuikin, ei jo tehty työ mene hukkaan, koska nämä oivallukset kuuluvat siihen matkaan, jonka olen tehnyt.

12.2.2016

Menin haastattelemaan seuraavaa haastateltavaa hänen työhuoneelleen. Puitteet haastattelulle olivat hyvät, koska ympäristö oli rauhallinen ja kotoisa. Olemme tavanneet haastateltavan kanssa muutaman kerran aikaisemmin ja olemme aina tulleet hyvin toimeen. Olen myös osallistunut yhteen hänen koulutustilaisuuteensa. Uppouduimme keskusteluun jo ennen varsinaisen nauhoituksen alkamista. Kerroin hänelle, että olin kokenut riittämättömyyden tunnetta omaa osaamistani kohtaan ja aioin jopa keskeyttää opinnäytetyöni tekemisen. Kerroin myös, että muutin työni tulokulmaa ja siirsin tärkeimmän painoarvon kohtaamisiin. Hän oli kanssani samaa mieltä siitä, että on turha referoida teoria-tietoa, joka on jo valmiiksi olemassa, ja paljon tärkeämpää on kertoa omista

havainnoista oman oppimispolun kautta. Hän halusi kuitenkin rohkaista ja kannustaa minua etenemään työssäni ja sanoi, että aiheeni on tärkeä ja merkityksellinen.

Arvostan kovasti haastateltavan kommentteja ja kannustusta. Hän on itse läpikäynyt vastaavanlaisen tien aloittaessaan transmiesten ohjaamisen hyvin vähäisellä tietopohjalla. Haastateltava halusi kuitenkin rohkaista kaikkia tarttumaan haasteisiin ja kohtaamisiin, vaikka virheitä ja loukkaantumisia puolin ja toisin tapahtuisikin. Yhdessä oppimisella on kuulemma kaikista suurin merkitys.

Minulle tuli hyvä mieli haastattelusta. Sain uutta puhtia opinnäytetyöni tekemiseen ja uskoni siihen, että työstäni saattaa olla joillekin hyötyä palautui. Lopuksi haastateltava halusi vielä kiittää minua siitä, että teen opinnäytetyöni. Sen avulla tehdään kuulemma transasioista tai vastaavista arkipäiväisiä ja olemassa olevia.

13.2.2016

Olin juuri lähdössä kotoa haastattelupaikalle, kun huomasin Facebookissa viestin: haastateltava perui tapaamisen, koska tuli yllättävää ohjelmaa samalle päivälle. Ehdotin uutta tapaamista, mutta haastateltava ei vastannut koko päivänä.

15.2. 2016

Minulla olisi ollut seuraavan haastateltavan kanssa tapaaminen illalla, mutta hän ilmoitti Facebookin kautta aamulla sairastuneensa. Pahoittelin tapahtunutta ja ehdotin uutta tapaamista, mutta tämäkään haastateltava ei vastannut. Laitoin uuden viestin ja ehdotin, että siirtäisimme tapaamisen suosiolla seuraavalle viikolle, jos haastateltava on kovasti kipeä. Tähän haastateltava vastasi, että vointi on jo parempi. Ehdotin tapaamista loppuviikolle tai seuraavalle viikolle. Haastateltava ei enää vastannut. Kommunikointi ko. haastateltavan kanssa Facebookissa on yleensä ollut nopeaa ja vaivatonta. Minua kummastutti kovasti, että hän ei vastannut viesteihini.

Laitoin viestin uudesta tapaamisesta myös edelliselle haastattelun peruneelle, mutta hänkään ei vastannut. Hän saattaa arastella haastattelua, mutta haluaisin silti vastauksen, suostuuko hän tapaamiseen vai ei. Haluaisin vastauksen molemmilta, koska muuten eteneminen opinnäytetyössäni on vaikeaa ja siltä putoaa pohja. Minun täytyisi päästä etsimään vaihtoehtoisia ratkaisuja.

16.2.2016

Lähetin puhtaaksi kirjoittamani haastattelut kahdelle haastattelemalleni ihmiselle. Etenkin ensimmäisen tekstin suhteen koin onnistuneeni ja saaneeni purettua luettavaan muotoon hänen kommenttinsa ja ajatuksensa. Pyrin siihen, että en analysoinut vastauksia, vaan kirjoitin ne noudattamaan vastausten sanomaa kirjoituksen asuun puettuna. Sain ko. henkilöltä vastauksen sähköpostiini illalla. Hän oli järkyttynyt lukemastaan ja koki, että olin tulkinnut lähes kaiken hänen sanomansa väärin. Teksti sisälsi kuulemma niin paljon asiavirheitä, vääriä termejä ja omaa tulkintaa, että haastateltava ei kokenut järkeväksi alkaa korjata niitä yksitellen, vaan halusi mieluummin antaa uuden haastattelun. Muserruin viestistä. Tuntui, kuin jalkojeni alta olisi vetäisty matto: kuinka saatoin itse kuvitella, että olin onnistunut olemaan asiallinen ja löytämään olennaisen sortumatta tulkintoihin, kun toinen ajatteli aivan päinvastoin. Olinko oikeasti niin tyhmä, että en ymmärtänyt mitään kuulemastani? Itkin koko yön enkä tiennyt mitä tehdä. Pitäisikö minun luovuttaa? Mistä saisin lisää voimavaroja jatkaa, kun epäonnistumiset seurasivat toisiaan? Tutkimuseettisistä syistä poistin hänen haastattelunsa opinnäytetyöstäni kokonaan. En kuitenkaan halunnut ottaa sitä riskiä, että mahdollinen uuden tapaamisen ja haastattelun kautta saatu palaute musertaisi minua entistä enemmän. Siksi päätin, että en haastattele häntä uudestaan.

17.2.2016

Kävin aamulla itkuisen puhelinkeskustelun opettajani kanssa. Selitin epätoivoisen tilanteeni. Sain häneltä rohkaisevia ja kannustavia kommentteja, jotka auttoivat eteenpäin. Sain tukea myös toiselta haastattelemallani henkilöltä. Hän antoi minulle mahdollisen uuden haastateltavan yhteystiedot. Lähetin hänelle sähköpostiviestin, jossa selitin kuka olen, mitä teen ja kerroin, että tarvitsisin hänen apuaan kokemusasiantuntijan roolissa. Kerroin myös, että aikataulu on

tiukka, koska edelliset haastattelut peruuntuivat sairastumisten ja muiden syiden vuoksi. Laitoin Facebookin kautta viestit myös kahdelle haastateltavalle, jotka eivät olleet vielä vastanneet viesteihini ja joiden luulin jo jättäytyneen pois. Muotoilin ehkä kysymykseni tällä kertaa paremmin, koska he vastasivat heti: toinen sanoi, että hänellä on niin paljon kiireitä, että haastattelu ei sittenkään onnistu, mutta toinen sopi tapaamisen kanssani seuraavalle päivälle. Tulin tästä iloiseksi. Ymmärsin, että ihmisillä on omiakin kiireitä eivätkä he voi olla jatkuvasti vastaamassa viesteihini.

18.2.2016

Sain sähköpostia uudelta haastateltavalta. Hän suostui mieluusti haastatteluun. Sovimme tapaamisen seuraavalle viikolle.

En saanut varattua Helsingin yliopiston kirjaston Kaisa-talon yksityiskabinettia haastattelukäyttöön, koska en ole yliopiston opiskelija. Päädyimme siis haastateltavan kanssa vieressä sijaitsevaan baariin, jossa oli kuitenkin melko rauhallista. Kerroin heti haastattelun alussa, että opinnäytetyöni tulokulma ei ole kertoa faktoja sukupuolen moninaisuudesta, vaan kuvailla kohtaamisia ja omaa oppimispolkuani. Kerroin myös, että saatan käyttää väärinä termejä ja olla tietämätön, mutta toivon, että hän oikaisee virheeni eikä pahoita mieltään. Haastateltava oli sitä mieltä, että ei itsekään hallitse kaikkia termejä eikä todellakaan loukkaannu, jos en tiedä jotakin. Hän sanoi olevansa valmis vastaamaan mahdollisimman avoimesti kaikkeen ja kasvattamaan mieluusti tietopohjaani. Häneltä saisin vapaasti kysellä mitä vain ja hän oli iloinen saadessaan toimia kokemusasiantuntijana.

Keskustelumme oli hersyvää ja hauskaa. Se ei tuntunut haastattelulta laisinkaan, vaan ennemminkin vuoropuhelulta. Vaihdoin ajatuksia ja keskustelimme. Uskalsin kysyä tarkennusta sellaiseen, joka ei ollut minulle entuudestaan tuttua. Ymmärsin haastattelun kautta todennäköisesti ensimmäisen haastateltavani antaman palautteen sanoman: hän olisi toivonut minun tekevän enemmän taustatyötä, jotta hänen ei tarvitsisi selventää termejä ja avata käsitteitä. Samalla aaltopituudella olo uusimman haastateltavan kanssa antoi minulle rohkeutta kysyä ja ottaa selvää. Tätä ensimmäinenkin haastateltava todennäköisesti oli

toivonut minulta, mutta emme ymmärtäneet toisiamme. Nyt sain sellaisia vastauksia kysymyksiini, jotka lisäsivät tiedonjanoani ja antoivat uutta intoa kirjoittamiseen ja asioiden selvittämiseen. Sammutettuani nauhurin jatkoimme vielä pitkään keskustelua.

Haastattelun purku oli hieman haastavaa taustahälinän vuoksi. Haastateltava kertoi minulle paljon faktatietoa sukupuolen korjausprosessista. Päätin tehdä haastattelusta henkilökuvan ja käyttää haastateltavan kertomaa faktaa apuna opinnäytetyöni teoriaosuuksissa. Pidin äärimmäisen arvokkaana sitä tietoa, mitä haastattelun kautta opin.

22.2.2016

Sain toisen haastateltavan palautteen puretusta haastattelusta. Hän oli kommentoinut muutamaa kohtaa, mutta pääosin hän hyväksyi tekstin. Hänen mielestään on myös haastateltavan vastuulla, jos haastattelija ymmärtää jotakin väärin. Tällöinhän haastateltava ei ole osannut selkeästi selittää, mitä tarkoittaa. Tämä tuntui minusta lohdulliselta.

23.2.2016

Pidin seuraavan haastattelun isäni työhuoneella, jotta saisimme olla rauhassa. En tuntenut haastateltavaa etukäteen, joten halusin olla varma siitä, että saamme olla ilman häiriöitä. Tunnistin haastateltavan heti, koska olimme etukäteen tietämättämme tavanneet kerran aikaisemminkin. Tein taas selväksi, että en ole sukupuolen moninaisuuden asiantuntija, vaan tutkija, jonka omiin havaintoihin ja oppimispolkuun opinnäytetyöni perustuu. Haastateltava ymmärsi tulo-kulmani hyvin.

Haastattelu sujui jälleen hyvin. Haastateltava osasi kertoa herkästi ja avoimesti omista kokemuksistaan, mutta sain arvokkaita vastauksia myös ammatillisesta näkökulmasta. Vuoropuhelu välillämme oli asiallista, mutta luontevaa. Haastateltava oli myös niin helposti lähestyttävä, että uskalsin kysyä häneltä lisäkysymyksiä myös intuitiivisesti. Haastateltava sanoi, että oli hyvä, että toin myös oman herkkyyteni virheitä tekevänä oppijana esille, koska sillä tavoin saa paljon

anteeksi. Sain konkreettisia neuvoja opinnäytetyöni tueksi myös haastattelun ulkopuolella. Jälleen kerran olin tyytyväinen.

Haastattelua oli helppo purkaa, koska se oli nauhoitettu rauhallisessa ympäristössä. Purkamista auttoi myös haastateltavan johdonmukainen ja rauhallinen tyyli puhua.

29.2.2016

Molemmat haastateltavat hyväksyivät puhtaaksi kirjoitetut haastattelut. Toiselta sain muutamia kommentteja ja korjauksia, mutta toinen hyväksyi tekstin sellaisenaan. Olen tyytyväinen puhtaaksi kirjoitettuihin teksteihin. Opin niiden kautta paljon kohtaamisista, sukupuolien moninaisuudesta ja itsestäni: elämästä. (Pesonen 2016.)

7 HAVAINNOIJA, KOULUTTAJA, TUTKIJA JA KEHITTÄJÄ – OPPIMISPOLKUNI RAKENTUMINEN

Tämä luku sisältää analyysiä ja itsetutkiskelua, tuloksia ja johtopäätöksiä sekä kehitysideoita vastaavanlaisen tutkimuksen tekemiseen jatkossa. Kerron ensin dialogisuuden ja vuorovaikutuksen merkityksestä oppimispolkuni varrella, minkä jälkeen tarkastelen ja analysoin omaa rooliani havainnoijana, kouluttajana ja tutkijana. Lopuksi pohdin vielä opinnäytetyöni tuloksia sekä epäonnistumisiani ja onnistumisiani koko tutkimuksen ajalta. Teen niiden pohjalta johtopäätöksiä siitä, mitä jatkossa kehittäisin.

7.1 Dialogisuus ja vuorovaikutus osana oppimispolkuani

Sensitiivisyys

Nähdä toinen niin ettei nähdyksi tuleminen saa piiloutumaan

Kuulla toista niin ettei sanominen kaduta

Puhua toiselle niin että toinen tietää tullessa nähdyksi ja kuulluksi itsenä

Olla niin että voimme olla (Kilpiä 2015, 144).

Dialogisuus tarkoittaa tutkiskelevaa vuoropuhelua itsensä, toisten ja muun todellisuuden kanssa. Dialogissa oleminen on ihmiseksi kasvamista ja ihmisenä todellistumista. (Lehtovaara 1994, 233.)

Vuorovaikutukseen kuuluu sanallista ja sanatonta viestintää, joiden avulla luodaan toimiva suhde ihmisten välille. Jotta ihmisten välinen viestintä olisi mahdollista, heidän täytyy avata omat viestintäkanavansa. (Kauppila 2000, 28.)

Osallistumalla Transforces-hankkeen ryhmätapaamisiin tutustuin ihmisiin ja rakensin molemminpuolista luottamusta. Olin alusta asti rehellinen omasta tutkijan roolistani, mutta osallistuin silti ryhmän yhteisiin tempauksiin, niiden suunnitteluun ja järjestämiseen. Osallistuin myös muihin aiheeseen liittyviin koulutuksiin ja tapahtumiin, joten rakensin luottamusta osoittamalla kiinnostusta ja välittämistä sukupuolien moninaisuuteen liittyviä asioita ja ihmisiä kohtaan.

Edellisessä luvussa käsittelemissäni haastatteluissa käytin dialogista lähestymistapaa, jossa vuorovaikutteisella suhteella oli tärkeä merkitys. Vuorovaikutus tarkoittaa ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Vuorovaikutustaitoja ovat mm. keskustelutaidot, neuvottelutaidot, esiintymistaidot, yhteistyö- ja yhteistoimintataidot, viestintätaidot, ryhmä- ja tiimityötaidot sekä empatiataito. (Kauppila 2000, 19-24.) Edellä mainituista keskustelutaidoilla oli suurin merkitys haastatteluissa.

Vuorovaikutus kuului keskeisenä osana myös Transforces-hankkeen ryhmätapaamisiin, koska ryhmän jäsenten piti olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Kauppila 2000, 85). Olin Transforces-hankkeen ryhmäläisten kanssa vuorovaikutuksessa ryhmätapaamisissa ja osaan tutustuin niin hyvin, että pidämme yhteyttä myös tapaamisten ulkopuolella. Ryhmäläiset olivat innokkaita auttamaan minua opinnäytetyöni tekemisessä kokemusasiantuntijoina. Heille tutkijan roolini ei ollut missään vaiheessa ongelma.

Opinnäytetyöni kohderyhmään kuuluvat mm. yhteisöpedagogiopiskelijat ja –opettajat sekä muut kasvatusalan ihmiset. Olin heidän kanssaan vuorovaikutustilanteissa mm. koulutustilaisuudessa, josta kerroin luvussa 5.1. Myös muis-

sa järjestämässäni koulutuksissa vuorovaikutuksella ja dialogisella lähestymistavalla oli suuri merkitys. Haluaisin järjestää jatkossakin vastaavanlaisia koulutuksia, koska niiden avulla saa hedelmällisiä vuorovaikutuksen avulla luotuja tuloksia.

7.2 Oman roolin etsiminen ja löytäminen

Minulle oli alusta asti hieman epäselvää, mikä roolini Transforces-hankkeessa oli: olinko ryhmänohjaaja, vapaaehtoistyöntekijä, taustavaikuttaja vai osallistumisen kautta havaintoja tekevä tutkija. Välillä koin turhautuneisuutta ja hyödyttömyyttä, olin sitten missä roolissa tahansa. En tiennyt, haluttiinko minun ottavan paljon vastuuta toiminnasta vai antavan sitä enemmän muille ja haluttiinko minun vetäytyvän itse taustalle. Ryhmätapaamisten toiminta-ajatus perustui siihen, että emme olisi ryhmä, vaan itse itseään pyörittävä yhteisö. Minä en kuitenkaan kokenut täysin kuuluvani yhteisöön, koska minulla ei ollut omakohtaisia kokemuksia sukupuolien moninaisuudesta eikä sitä esiintynyt lähipiirissäni. Halusin kuitenkin olla osallisena toiminnassa ja tein myös alusta asti selväksi ryhmäläisille, että teen toiminnan lomassa havaintoja opinnäytetyötäni varten. Ketään muuta oman paikkani etsiminen ei tuntunut häiritsevän, mutta minulle itselleni toiminta oli haastavaa. Olin todellisella epämukavuusalueella ja pohdin jo vetäytymistä ryhmän toiminnasta. Toiminta sai kuitenkin enemmän ryhtiä sen muututtua Transforces-hankkeeksi, joka on kokonaisuudessaan itse ryhmä ja jonka toimintaan Kaapelitehtaalla toteutettavat tapaamiset kuuluvat. Konkreettiset toteutettavat tavoitteet, kuten Flash mob -tempaus ja Pride-kulkueen oma blokki, toimivat ryhmäyttyvinä ja yhteishenkeä nostattavina tapahtumina, joiden järjestämisessä koin olevani hyödyksi.

Flash mob -tempaus ja Pride-kulkueen Transforces-blokkiin osallistuminen saivat oloni tuntumaan yhdeltä Transforces-yhteisön jäseneltä: otin vastuuta toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta sekä osallistuin jälkipurkuun ja arviointiin. Ymmärsin roolini: olin tutkija ja havainnoija, joka osallistui mielellään tempauksiin ja tapahtumiin ja otti niistä vastuuta, mutta ei ollut suuressa roolissa koko toiminnan pyörittämisessä. Roolini selkeydyttyä pystyin myös kertomaan sen muille ja ansaitsemaan sitä kautta kunnioitusta ja ymmärrystä valitsemallani

polulla. Ryhmäyttäviin ja yhteisöllisyyttä edistäviin tempauksiin osallistuminen auttoi minua kontaktien luomisessa, tutustumisessa ja luottamuksellisten suhteiden muodostamisessa.

Olin iloinen, että pääsin opinnäytetyön tekoprosessin aikana suunnittelemaan ja toteuttamaan aiheeseen liittyviä koulutuksia. Kouluttaja voi olla hyvä monella eri tavalla, mutta joitakin yhteisiä piirteitä on olemassa. Piirteet eivät ole henkilöiden persoonallisuuden piirteitä vaan pikemminkin ne kuvaavat tapaa, jolla he suhtautuvat itseensä, oppijoihinsa ja asiantuntemukseensa. Hyvän kouluttajuuden perustan muodostavat asiantuntemus, läsnäolo, arvostus, samaistuminen, innostus ja nöyryys. Näiden piirteiden toteutumiseen pyrin myös omissa koulutuksissani. (Kupias 2007, 11-12.) Olen ulospäinsuuntautunut ja pidän esiintymisestä. Minulle oli tärkeää, että koulutustilaisuudet olivat ainakin osittain toiminnallisia ja vuorovaikutteisia, koska yhteisen keskustelun kautta päästään mielestäni parhaisiin lopputuloksiin. Aktivoiva ja vuorovaikutteinen koulutus saattaa pitää sisällään yllätyksiä: koulutettavat saattavat tarttua näkökulmiin, joita en ole etukäteen ottanut huomioon ja jotka menevät yli oman osaamisalueeni. Halusin kuitenkin koulutuksia pitäessäni tuoda esille herkkyyteni havainnoijana ja oppijana, en kaikkietävänä asiantuntijana, joten en kokenut tietämättömyyteni myöntämistä koulutuksia heikentävänä seikkana. Olin siis samalla tasolla koulutettavien kanssa pohtiessamme yhdessä vastauksia kysymyksiin, joihin ei välttämättä ole oikeita yksiselitteisiä vastauksia. Kouluttajan olisikin hyvä olla tietoinen osaamisensa rajoista ja oivaltaa, että koulutettavilta saa valtavasti tietoa ja heidän asiantuntemustaan voi käyttää hyväksi koulutuksen edetessä. (Kupias 2007, 126-127.)

Alkuperäisten suunnitelmieni mukaan olisin halunnut haastatella opinnäytetyötäni varten sellaisia henkilöitä, jotka tunsin etukäteen osallistuvan havainnointini ansiosta ja joiden kanssa olimme luoneet luottamuksellisen suhteen. Luottamuksella tarkoitetaan, että ihminen kokee olonsa niin turvalliseksi, että voi asettua alttiiksi haavoittumiselle. Usko siihen, että toisen osapuolen tarkoitukset ovat hyvät ja hän haluaa toimia toisen parhaaksi, on tärkeää. (Isokorpi 2008, 51.) Luvussa 6.5 kerroin haasteista, joiden vuoksi haastateltavat vaihtuivat matkan varrella enkä tuntenut heitä kaikkia etukäteen. Tämä ei kuitenkaan vaikeuttanut uusia haastatteluja, koska kerroin avoimesti tilanteistani, asemastani ja

tavoitteistani. Uskon, että itseni likoon laittamisella saavutin lyhyessä ajassa sellaisen luottamuksen haastateltavien kanssa, että he halusivat olla avoimia ja rehellisiä.

Kokonaisvaltaisen roolini ymmärtäminen ja sisäistäminen tapahtui vasta opinnäytetyön tekoprosessin loppuvaiheessa: olin tutkija-kehittäjä ja toimin sukupuolien moninaisuuden viitekehyksessä. En siis ollut tietokirjaa kirjoittava asiantuntija tai transihmisille tarkoitetun ryhmän ohjaaja. Koska en ollut opintojeni aikana täysin kiinnittynyt työelämään, tuntuivat opintoihin liittyvät tehtävät välillä irrallisilta ja abstrakteilta ja niiden tarkoituksen löytymiseen piti käyttää runsaasti aikaa. Transforces-hanke antoi hieman tarttumapintaa, mutta koska oma roolini ei ollut täysin selvä sielläkään, en osannut ajatella sitä kiinnityskohtanani työelämään. En lähtisi jatkossa toimimaan sekä ryhmänohjaajan että tutkijan roolissa vastaavanlaisessa hankkeessa, vaan valitsisin selkeästi jommankumman. Jos olisin ollut pelkästään tutkija, olisin voinut tehdä havainnointia eri perspektiivistä, mutta osallistua silti ryhmän toimintaan itse määrittelemälläni tavalla. En olisi silloin ollut vastuussa toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja kehittämisestä, vaan vastualueeni olisi ollut tutkimuksellinen kehittämistoiminta, jota olisin edistänyt mm. koulutusten ja haastattelujen avulla. Opinnäytetyöni tarkoitus on antaa yhteisöpedagogeille ohjeita ja neuvoja ja jakaa kokemuksiani, myös epäonnistuneita. Jakamalla opinnäytetyöhöni liittyvän oppimiskokemuksen helpotan toivottavasti yhteisöpedagogien taivalta vastaavanlaisten kohtaamisten parissa. Toki toivon myös edistäväni osaltani yhdenvertaisuuden toteutumista ja tasa-arvoa. Haluaisin kaikesta huolimatta korostaa, että vaikka luovuin käsikirja-teemasta ja siirsin itseni asiantuntija-alustalta kohtaamisten tutkijaksi, olen oppinut valtavasti sukupuolien moninaisuudesta. Aihe on tällä hetkellä paljon esillä, mikä on hienoa. Huomaan kuitenkin usein esimerkiksi sukupuolien moninaisuutta käsitteleviä talk show -tyyppisiä televisio-ohjelmia katsoessani haluavani kommentoida ja korjata ihmisten sanomisia: tiedän paremmin, koska olen perehtynyt aiheeseen. Osaan, ymmärrän ja tajuan. Hallitsen myös sensitiivisen lähestymistavan aiheeseen. Omalla tavallani olen siis asiantuntija, vaikka kehitettävää oppitaitopaleellani on vielä paljon.

7.3 Tuloksia, johtopäätöksiä ja kehitysideoita

Kerron tässä luvussa opinnäytetyöhöni liittyvistä tuloksista, tekemistäni johtopäätöksistä sekä tutkimuksesta, jonka olisin toivonut löytäneeni siinä vaiheessa, kun aloin tehdä opinnäytetyötäni, tai jopa paljon aikaisemmin. Pohdin myös omaa asemaani työelämään kiinnittymättömänä ylemmän ammattikorkeakoulu-tutkinnon opiskelijana.

Tehdessäni havaintoja Transforces-hankkeesta huomasin, että transihmisten tavoitettavuus oli haastavaa. Käytimme markkinointiin paljon aikaa esittelemällä toimintaa mm. radiossa, lehdissä ja erilaisilla foorumeilla. Nykyisin toiminta on saanut paljon näkyvyyttä, mutta käynnistysvaihe oli hidas. Rahoitus on olennainen osa vastaavanlaisen toiminnan onnistumisessa, koska se mahdollistaa enemmän resursseja käyttöön otettavaksi. Oli kuitenkin hyvä, että ryhmätapaamisia markkinoitiin sukupuolien moninaisuuteen liittyvän teeman lisäksi myös teatteritoimintaa sisältävänä hankkeena, koska se madalsi kynnystä toimintaan osallistumiselle: osallistujan ei tarvinnut tulla mukaan trans-etuliitettä korostaen, vaan hän saattoi esimerkiksi olla yksinomaan kiinnostunut teatteritoiminnasta. Osallistuvan havainnoinnin avulla löytyneitä tuloksia olivat myös yhteisöllisen, vuorovaikutteisen ja positiivisen tulokulman sisältävän toiminnan tärkeys sukupuolien moninaisuuteen liittyvässä työssä: kun yhdenvertaisuutta edistetään yhdessä, saadaan aikaan mittavampia tuloksia. Transforces-ryhmätapaamiset eivät toimineet vertaistukiryhmänä, mutta niiden kautta oli mahdollista tavata vertaisia ja vaikuttaa yhdessä.

Hyödynsin koulutusten kautta saavutettuja tuloksia työssäni ennen kaikkea yhteisöpedagogiopiskelijoiden koulutustuokioon pohjautuen, koska sain heiltä vinkkejä sisällön rakentamiseksi. He toivoivat, että Humakilla olisi tarjota oppimateriaalia, jonka kautta saisi tietoa sukupuolien moninaisuuteen liittyvistä peruskäsitteistä, järjestöistä ja aktiviteeteistä. Lisäksi he toivoivat tietoa translaista ja halusivat välineitä transihmisten kohtaamiseen. Opinnäytetyöni liitteinä olevat sanasto (liite 1) ja tärkeät internetosoitteet (liite 2) sekä translain avaus luvussa 4.1 ja koko opinnäytetyöntekopolkuni varrella kulkeva kohtaamisen teema vas-

taavat opiskelijoiden toiveisiin siitä, mitä Humakin tietokantaan tarvitaan. Vaikka työni painopiste onkin kohtaamisissa, ei niinkään sukupuolien moninaisuudessa, se sisältää tarpeellisia ohjeita siitä, miltä asiantutijatahoilta tietoa kannattaa hankkia lisää. Naapuriäitien koulutustuokion tulokset pohjautuivat siihen, miten naiset hyödyntävät niitä välineitä, joita minulla oli tarjota mm. kotoutumiseen liittyen: annoin heille tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Kasvatamalla naisten tietoisuutta autoin toivottavasti heitä auttamaan Suomeen tulevia perheitä, joiden elämään seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asiat kuuluvat. Annoin naisille myös tietoa siitä, mistä aiheesta voi ottaa lisää selvää. Koulutustuokion tulokset eivät ole konkreettisesti nähtävillä vielä lähitulevaisuudessa, mutta toivon sillä olevan pitkäkestoista vaikutusta. Espoon moniammatilliselle nuorten aikuisten kanssa töitä tekevälle työryhmälle pitämässäni koulutuksessa tärkeintä oli tarjota työssä hyödynnettäviä välineitä sukupuolien moninaisuuteen liittyen ja antaa vinkkejä, mihin tahoihin kannattaa aiheen tiimoilta olla yhteydessä. Tässäkin tapauksessa konkreettiset tulokset ovat nähtävillä vasta myöhemmin, mutta toivon, että ainakin osalle koulutettavista tuokio tarjosi uutta ja antoi virikkeitä lisäselvityksille.

Litteroimalla, teemoittelemalla ja tyypittelemällä haastatteluja löysin niistä yhteisiä tuloksia, jotka toistuivat kaikkien haastateltavien kertomuksissa: translain epäkohdat pitää saada kuntoon, tietoisuutta sukupuolien moninaisuudesta tulee kasvattaa, kolmas sukupuoli pitää tehdä olemassa olevaksi, sukupuolinormitetut tilat pitää poistaa tai niitä pitää ainakin vähentää, transnaisten asema Suomessa on vaikeampi kuin transmiesten ja sukupuolien moninaisuudesta tarvitaan lisää onnellisia tarinoita. Haastatteluista löytyi myös yhteneviä ohjeita kohtaamiin niin ammatillisissa kuin muissakin yhteyksissä: 1. kysymyksiä saa esittää, vaikka ei hallitsisikaan kaikkia termejä, mutta opiskelu on silti tärkeää, 2. älä oletta, 3. kaikille pitää antaa tilaa määritellä itsensä sellaisena kuin on, ei ole olemassa lokeroita joihin ihmiset voidaan sijoittaa, 4. kaikkia, joilla on hoitava, ohjaava tai kasvatuksellinen ote työssä, pitäisi kouluttaa sukupuolien moninaisuuden teemoista, 5. on yksilöllistä haluaako ihminen integroitua yhteiskuntaan trans-etuliitteellä vai ilman 6. kaikki ihmiset pitää kohdata ihmisinä. Näiden tulosten pohjalta voin tehdä johtopäätöksen, että jos kaikki edellä mainitut toteutuisivat, niin toistemme yhdenvertainen ja sensitiivinen kohtaaminen olisi mahdollista.

Osallistuin maaliskuussa 2016 yhteisöpedagogin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ensimmäistä vuotta suorittavien luennolle, jossa oli vierailmassa FT Sanna Ryyänen Itä-Suomen yliopistosta. Hän kertoi taistelevasta tutkimuksesta. Jos saisin aloittaa opinnäytetyöni tekemisen alusta, valitsisin taistelevan tutkimuksen sen merkityksellisimmäksi tulkintatavaksi kertomuksen tutkimuksen lisäksi, koska se korostaa juuri sellaisia tutkimustapoja, jotka sopivat arvomaailmaani ja opinnäytetyöni aihealueeseen. Se olisi toiminut hyvänä kehikkona tutkimukselleni ja olisin saanut siitä paljon apua. Koska tutustuin taistelevaan tutkimukseen niin myöhäisessä vaiheessa, en enää ehtinyt ottaa sitä kunnolla mukaan opinnäytetyöhöni. Haluan kuitenkin tuoda siitä joitakin tärkeitä kohtia esille kehitysideoissa, jotta vastaavaa tutkimusta tekevä osaisi hyödyntää sitä ja ottaa aiheesta lisää selvää. Esittelemäni asiat perustuvat Ryyänenen 4.3.2016 pidetyn luennon materiaaliin. Pohdin samalla Ryyänenen materiaaliin perustuen, minkälainen tutkimus on itselleni merkittävä. (Ryyänenen 2016.)

Merkittävään tutkimukseen voi mielestäni kuulua ajatus siitä, että tiedon tuottamiseen liittyy henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen konteksti: oikeudenmukaisuutta pyritään konkreettisesti edistämään. Tutkijan tehtävänä voi tällöin olla yhteiskunnallinen osallistuminen ja yhteistoiminta. Tutkijat, kansalaistoimijat ja aktivistit voivat siis toimia yhteistyössä asioiden edistämiseksi.

Taistelevassa tutkimuksessa on kyse muutosvoimaisesta tutkimuksesta, jossa yhdistetään teoriaa ja käytäntöä. Ydinkysymyksenä on yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja ekologisen kestävyuden ilmentäminen tutkimuksellisen yhteistoiminnan keinoin. Taisteleva tutkimus voi olla sietämättömyyksiä esilläpitoa, jolloin esimerkiksi sorrettuja ryhmiä, joiden ilmaisuvapaus on rajoitettu tai estetty, pyritään tuomaan esille. Se voi olla myös kriittisen tietoisuuden herättelyä, millä tarkoitetaan vallitsevien käsitteiden horjuttamista. Lisäksi se voi olla toimimaan innostumista ja innostamista tai vallitsevan järjestyksen suoraa haastamista. Tärkeää on, että taustalla vallitsee tunneherkkyys ja jatkuva yhdessä oppimisen ajatus.

Uskon, että taistelevan tutkimuksen avulla roolini löytyminen Transforces-hankkeen osallistuvana havainnoijana olisi ollut helpompaa: olisin saanut konk-

reettisiä työvälineitä tutkimuksen tekoon ja roolini olisi ollut helpommin perusteltavissa. Tällöin pysyminen alkuperäisessä tulokulmassa opinnäytetyöni tekoon olisi saattanut olla mahdollista, koska olisimme etsineet yhdessä ratkaisuja ryhmäläisten kanssa ja heidän äänensä olisi ollut enemmän kuuluvilla. Vastaukset ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni siitä, miten edistän sensitiivistä kohtaamista ja yhdenvertaisuutta, olisivat todennäköisesti saaneet syvemmän ulottuvuuden ryhmäläisten kannalta. Myös haastattelut ja koulutukset olisivat saattaneet löytää lisää tarttumapintaa. En väitä, että käyttämäni tutkimusmenetelmät tai niiden tulkintatavat olisivat olleet huonoja tai opinnäytetyölleni epäkelpoja. Pääsin niillä mielestäni toivottuihin lopputuloksiin: kohtaamisiin perustuviin oppimispolkujen rakentumisen helpottamiseen ja sitä kautta yhdenvertaisuuden edistämiseen. Taisteleva tutkimus olisi kuitenkin saattanut syventää tuloksia ja ennen kaikkea helpottaa oman roolin löytymistä ja rakentumista. Siksi sen käyttäminen vastaavanlaisen tutkimuksen tekemisessä on opinnäytetyöni tärkein kehitysidea.

En ollut opintojeni aikana kiinnittynyt työelämään. Ensimmäisen vuoden opiskelin kotiäitiyden ohella ja toisen suoritin täysipäiväisenä opiskelijana. Lähdin mukaan Transforces-hankkeen toimintaan melkein heti opintojeni alettua ja sisällytin monta oppimistehtävää ko. toimintaan. Silti jotkut tehtävistä tuntuivat irrallisilta ja teorian ja käytännön yhdistäminen oli väkinäistä. Samaan johtopäätökseen päädyin opinnäytetyöni suhteen. En väitä, että omani kaltaista opinnäytetyötä ei voisi tehdä vapaaehtoistyöhön liittyen, mutta kiinnittymisen havainnoinnin kohteeseen ja oman roolin omaksumisen pitäisi olla selkeämpää. Se, että yritin yhdistää ohjaajan ja tutkijan roolia ei ollut sellaista. Jatkossa toimisin siis taistelevaan tutkimukseen perustuvan teoriaa ja käytäntöä yhdistelevän tutkijan ominaisuudessa ja pyrkisin ratkaisuihin yhdessä havainnoitavien kanssa. Toisena vaihtoehtona olisi käydä töissä opintojen ohella. Tällöin olisi olemassa konkreettinen tarttumapinta, jonka toimintaa tai jotakin toimintamallia pyrkisin kehittämään. Oma oppimispolkuni on ollut kolhuinen ja rankka, mutta myös opettavainen ja kehittävä.

8 LOPPUSANAT

Jos minulle ehdotettaisiin, että ryhtyisin uudestaan samanlaiseen prosessiin, mikä opinnäytetyöni teko minulle oli, en todennäköisesti suostuisi siihen. Tällä hetkellä tuntuu siltä, että aiheen prosessointiin käytetyt voimavarat ovat loppussa. Silti se matka, jonka tein ja ne opit, joita sen varrella omaksuin, ovat kasvattaneet minua ihmisenä ja kehittäneet minua alallani. Toivon, että niistä opeista ja oivalluksista on hyötyä muille ja tämän tarinan kertomisella oli merkitystä.

Että katuvalon alla hissin seinästä kallion pinnasta valuisi sanoja jalkojeni rajaan nousten ylös sydämeni lävistäen tajuntaani että minä olen olemassa (Kilpiä 2015, kansilehti).

LÄHTEET

Painetut:

Aarnipuu, Tiia 2008. Trans. Sukupuolen muunnelmia. Keuruu: Like.

Alitolppa-Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu, 37-52.

Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: AKATIIMI Oy.

Atjonen, Päivi 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä: Tammi.

Bartis, Imre 2010. Käsitteiden määrittely. Teoksessa Bartis, Imre (toim.) Maahanmuuttajataustaisen ohjaus koulutuksessa ja työelämässä. Helsinki: Yliopistopaino, 13-17.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Janna 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus, 24-42.

Eskola, Jari 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 159-183.

Frisk, Tarja 2003. Mentorointi. Teoksessa Frisk, Tarja (toim.). Ohjaaminen työssä. Helsinki: Educa-Instituutti Oy, 58-68.

Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineiston keräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-Kustannus, 124-143.

Heikkinen, Hannu L.T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). Toiminnasta tie-

toon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistusseura, 16-37.

Heikkinen, Hannu L.T., Rovio & Esa & Kiilakoski, Tomi 2006. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistusseura, 78-93.

Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 142-158.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Isokorpi, Tia 2008. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kauppara, Reijo A. 2000. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kilpiä, Juha 2015. Nimestä minut tunnet. s.l.:Aktuaali koulutuspalvelut.

Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70-85.

Kupias, Päivi 2007. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Helsinki University Press.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Launikari, Mika & Puukari, Sauli 2005. Multicultural counselling – Starting points and perspectives. Teoksessa Launikari, Mika & Puukari, Sauli (Eds.) Multicultural guidance and counselling. Theoretical Foundations and Best Practices in Europe. Jyväskylä: Institute for educational research, 27-44.

Lehtovaara, Jorma 1994. Dialogisuus, reflektointi ja ihmisen maailmassa oleminen. Teoksessa Lehtovaara, Jorma & Jaatinen Riitta (toim.). Dialogissa – Matkalla mahdollisuuteen. Tampere: Tampereen yliopisto, 213-234.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Haastattelun analyysi. Tallinna: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Haastattelun analyysi. Tallinna: Vastapaino.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Tammi.

Wilhelmsson, Nanna 2010. Dialoginen lähestymistapa maahanmuuttajan työpaikkaohjaukseen. Teoksessa Bartis, Imre (toim.) Maahanmuuttajataustaisen ohjaus koulutuksessa ja työelämässä. Helsinki: Yliopistopaino, 62-67.

Painamattomat:

Blomqvist, Pia 2016. Learning cafe eli Oppimiskahvila. Viitattu 15.3.2016. <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>.

HLBTIQ-sanasto. Transtukupiste. Viitattu 15.3. 2016. <http://transtukupiste.fi/hlbtqi-sanasto/>.

Hyvärinen, Matti 2006. Kertomuksen tutkimus. Viitattu 15.3.2016. <http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>.

Kempainen, Annu 2015. Transforces. Meistä. Viitattu 15.3.2016. <http://www.transforces.fi/meist/>.

Kempainen, Annu 2016. Transforces. Tapahtumakalenteri. Transforces on stage. Viitattu 15.3.2016. <http://www.transforces.fi/new-events/2016/3/7/transforces-on-stage>.

Kilpiä, Juha. Työnohjaaja/kouluttaja. Helmikuu 2016. Helsinki. Pesonen, Saara.

Kivelä, Mio. Nuorisotyönohjaaja. Helmikuu 2016. Helsinki. Pesonen, Saara.

Korhonen, Elina 2014. Leima. #Omaleima – Väestöliiton virtuaalinen nuortenlehti. Viitattu 15.3.2016. <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/leima/>.

Pesonen, Saara 2016. Kenttäpäiväkirja.

Ryynänen, Sanna 2016. Taisteleva tutkimus. Luentomateriaali 4.2.2016.

Sakilayan-Latvala, Meg 2016. Naapuriäidit-toimintamallin kehittäminen –hanke. Viitattu 15.3.2016. <http://www.nicehearts.com/hankkeet/naapuriaiti/>.

Sakilayan-Latvala, Meg 2016. Naapuriäitien peruskoulutuksen moduuli. Sähköpostimateriaali. Viitattu 15.3.2016. meg.sakilayan-latvala@nicehearts.com.

- Samaa sukupuolta olevien avioliitto. Wikipedia. Viitattu 15.3.2016.
https://fi.wikipedia.org/wiki/Samaa_sukupuolta_olevien_avioliitto
- Sukupuolen korjaus Suomessa. Transtukupiste. Viitattu 15.3.2016.
<http://transtukupiste.fi/sukupuolen-korjaus-suomessa/>
- Transihmisten oikeudet. Amnesty International. Viitattu 15.3.2016.
<https://www.amnesty.fi/eduskuntavaalit/epainhimillinen-translaki-on-korjattava/>

LIITTEET

LIITE 1

SANASTO

Cis-sukupuolinen ihminen: nainen tai mies, joka ei koe itseään transihmiseksi tai muunsukupuoliseksi ja ilmaisee sukupuoltaan pääosin omalle synnyntäiselle sukupuolelle ominaisesti

Dysforia: ahdistuneisuuden, epämiellyttävyyden ja huonovointisuuden kokemus. Euforian vastakohta.

Feminiini: naisellinen. Määritelmä on riippuvainen paikasta ja ajasta, tulkinta on kytköksissä sosiaaliseen ympäristöön.

Hormonihoito: miehistävää tai naisellistavaa lääketieteellistä hoitoa. Esim. testosteronihoito, estrogeeni- ja antiandrogeenihoito.

Intersukupuolisuus: synnyntäinen tila, jossa sukupuolta määrittelevät fyysiset tekijät eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen.

Mastektomia: rintojen poisto

Maskuliini: miehekäs. Määritelmä on riippuvainen paikasta ja ajasta, tulkinta on kytköksissä sosiaaliseen ympäristöön.

Muunsukupuolinen: ihminen, jonka sukupuoli on yhdistelmä naiseutta ja mieheyttä. Muunsukupuolinen ihminen voi kokea itsensä monisukupuoliseksi tai sukupuolettomaksi Hän elää naiseuden ja mieheyden rajalla, välillä tai ulkopuolella.

Sukuelinkirurgia: miehistäviä tai naisellistavia kirurgisia toimenpiteitä sukuelimille.

Sukupuolenkorjaus: lääketieteellisiä hoitoja, joiden avulla transsukupuolinen tai muunsukupuolinen voi korjata kehoa vastaamaan koettua sukupuolta. Sukupuolenkorjauksella on myös sosiaalinen ulottuvuus: esimerkiksi transsukupuolinen nainen voi haluta, että häntä kohdellaan kuten muitakin naisia ja hän on naisen roolissa sosiaalisissa tilanteissa. Juridisella sukupuolenkorjauksella tarkoitetaan henkilötietojen muuttamista väestörekisterissä (nimi ja sukupuoli).

Sukupuoli-identiteetti: ihmisen oma kokemus sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuolinormatiivisuus: yhteiskunta ja kulttuuri rakentuvat oletuksille siitä, että ihmiset ovat tai heidän tulisi olla naisia ja miehiä ja käyttäytyä sen mukaisesti.

Transihminen: yleiskäsite, jolla kuvataan yleensä kaikkia, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu eroaa odotuksista sille sukupuolelle, johon heidät on syntymähetkellä määritelty.

Transmies: syntymässä tytöksi määritelty mies.

Transnainen: syntymässä pojaksi määritelty nainen.

Transsukupuolisuus: transsukupuolisen ihmisen syntymässä määritelty sukupuoli ei vastaa hänen kokemusta omasta sukupuolestaan. Transsukupuolisen sukupuoli-identiteetti voi olla nainen, mies tai transsukupuolinen. Hän voi korjauttaa kehoaan vastaamaan kokemaansa sukupuolta.

Lähde: www.transtukipiste.fi (sanasto) ja *Nimestä minut tunnet* (Kilpiä 2015)

LIITE 2

TÄRKEITÄ INTERNET-OSOITTEITA:

www.amnesty.fi

www.seta.fi

www.transforces.fi

www.transtukipiste.fi

www.trasek.fi

www.vaestoliitto.fi

LIITE 3

TRANSFORCES-HANKKEEN RYHMÄTAPAAMISTEN OSALLISTUJIEN VASTAUKSET:

1. Minkälaisia transihmisiin kohdistuneita ennakkoluuloja olet kohdannut?

”Että transihminen on jotenkin sairas mieleltään.”

”Että transsius johtuu jostakin lapsuudessa tapahtuneesta traumaattisesta kokemuksesta.”

”Että siitä ei saa puhua.”

”Että transtyypit ovat jotenkin seksuaalisesti vinksahaneita.”

”Että transtyypeillä on perversioita.”

”Enemmänkin ihmiset kannustavat ja harvemmin kukaan tulee sanoamaan mitään. Paitsi läheiset vähän seilailee laidasta laitaan.”

”Naureskelua ja pilkkaamista.”

”Transvestiitti on myös homo ja transihminen on prostituoitu.”

”Hämmennystä: miten poika voi kuulostaa nuorelta naiselta?”

2. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin mielestäsi edistää?

”Kouluttamalla opettajia, jotka opettavat lapsia.”

”Joku julkkis-transtyyppi vois olla hyvä esimerkki.”

”Avoimuudella transasioita kohtaan noin yleensä. Pride ja Flash mob hyviä tiedottamistapoja!”

”Ihmisille pitää tuoda transasioita enemmän esille.”

”Kunpa tietäisin...”

”Lisäämällä transtietoutta ja tuttuutta.”

3. Mitä haluaisit kertoa transihmisistä tietämättömille?

”Olemme ihan tavallisia persoonia, kuten vaikka vasenkätiset.”

”On vaikeaa olla trans, varsinkin kun ei saa tukea.”

”Transihmiset ovat ihan samanlaisia kuin muut. Ei ole mistään mielenterveysongelmasta kyse.”

”Transihmiset ovat tasapainoisia; kanssakulkijoita.”

”Transihmiset on vaan ihmisiä: nörttejä tai vaikka virkkaajia niinku kaikki muutkin. Trans on vaan yks osa ihmistä, tai niinku ominaisuuden tapainen.”

LIITE 4

Koulutustilaisuus Espoon moniammatilliselle työryhmälle ke 27.1.2016 klo 9-10.30

Ohjelma ja aikataulu:

klo 9.00-9.15 Korttiharjoitus

- miten kortti kuvaa kokemusta omasta sukupuolesta

klo 9.15-9.25 Oma esittely

- Power point: kuka olen, mistä tulen, opinnäytetyön aihe, Transforces-hanke (ryhmätapaamiset, flash mob, Pride-kulkue, oma rooli osallistuvana havainnoijana/tutkijana), valokuvat

klo 9.25-9.30 Sanasto

- Power point → termejä sukupuolien moninaisuudesta

klo 9.30-9.55 "Oppimiskahvila"

- Mietitään pöytäkunnittain vastauksia kysymyksiin, jotka heijastetaan näkyviin Power pointin avulla. Kysymykset lukevat myös pöydille levitetyillä papereilla. Paikkoja vaihdetaan kuuden minuutin välein siten, että yksi henkilö pysyy koko ajan paikoillaan ja johtaa keskustelua. Kun kaikki ovat kiertäneet jokaisessa kysymyspöydässä, käydään vastaukset läpi paikoillaan pysyneen johdolla seitsemässä minuutissa.

klo 9.55-10.00 Transforces-hankkeen ryhmätapaamisten osallistujien vastaukset

- Power point

klo 10.00-10.10 Translaki (Amnestyn sivut)

- Power point → laki + sarjakuva

klo 10.10-10.25 Kysymyksiä ja keskustelua

- Power point → Väestöliiton dia + www-osoitteita + kiitos

klo 10.25-10.30 Palaute (post it-laput)

LIITE 5

HAASTATTELUKYSYMYKSET (Juha Kilpiä)

Alustus: voinko käyttää nimeäsi opinnäytetyössäni? Saat tekstin luettavaksi ja hyväksyttäväksi ennen julkaisua.

1. Kerro taustastasi: kuka olet? Mistä tulet? Koulutuksesi? Mitä teet työkseksi?
2. Olet juuri kirjoittanut kirjan ”Nimestä minut tunnet”. Se on yksi opinnäytetyöni lähdemateriaaleista. Mikä sai sinut ryhtymään kirjoitusprosessiin? Mitä halusit kirjan avulla saavuttaa?
3. Kirjassa on ajatelmia (vai miksi niitä itse kutsuisit?), jotka ovat koskettavia. Erityisen tärkeitä minulle ovat sivulta 20 löytyvä ”Korjausprosessi” ja sivulta 144 löytyvä ”Sensitiivisyys”. Linaan näitä ajatelmia myös opinnäytetyöhöni. Miten ajatelmat syntyivät? Minkälaisia tarinoita niiden taustalla on?
4. Koulutat ihmisiä seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden teemoista. Mikä tai mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät asiat, joita haluat ihmisten koulutustesi avulla ymmärtävän?
5. Näkisitkö yhteisöpedagogit tai vastaavan alan ihmiset koulutustesi kohderyhmänä? Jos näet, niin miksi juuri heitä kannattaisi kouluttaa?
6. Miten määrittelisit sensitiivisen kohtaamisen?
7. Kun ohjaat esimerkiksi transmiesten ryhmiä, mitkä ovat mielestäsi tärkeimpiä lähestymistapoja ja toimintamuotoja?

8. Minkälaisia ohjeita antaisit ihmisille, jotka haluaisivat kohdella kaikkia (mm. transihmisiä) yhdenvertaisesti, mutta pelkäävät käyttävänsä väärää termejä tai olevansa tahtomattaan loukkaavia?
9. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin mielestäsi edistää?
10. Mitä haluaisit kertoa sukupuolien moninaisuudesta tietämättömille?
11. Kerro jokin erityisesti mieleen painunut koulutuskokemuksesi. Mitä opit siitä?

LIITE 6

HAASTATTELUKYSYMYKSET (Kokemusasiantuntija)

Alustus: haastattelut tehdään anonyymisti. Saat tekstin luettavaksi ja kommentoitavaksi ennen julkaisua. Kysymykset ovat osin henkilökohtaisia. Voit itse määritellä rajat, mitä katsot voivasi kertoa.

1. Minkä ikäinen olet?
2. Kerro vähän historiastasi: millainen oli lapsuutesi? Nuoruutesi? Aikuisuus? Poikkesivatko nämä elämänjaksot toisistaan?
3. Koetko tarpeelliseksi sukupuolesi määrittelyn? Jos koet, miten määrittelet sen?
4. Oletko kokenut syrjintää sukupuolen ilmaisusi johdosta? Jos olet, minkälaista?
5. Miten toivoisit sinut kohdattavan? – Minkälaista kohtaamista toivoisit esimerkiksi sellaisilta ihmisiltä, jotka haluaisivat kohdella kaikkia (mm. transihmisiä) yhdenvertaisesti, mutta jotka pelkäävät käyttävänsä vääriä termejä tai olevansa tahtomattaan loukkaavia? Minkälaisia neuvoja antaisit heille?
6. Miten transihmisten yhdenvertaista kohtelua voitaisiin mielestäsi edistää?
7. Oletko korjannut syntymässä määriteltyä sukupuolta jotenkin? Haluatko kertoa siitä? Millä tavalla prosessi on vaikuttanut elämääsi?

8. Mitä haluaisit kertoa sukupuolien moninaisuudesta ja transihmisistä tietämättömille?